

ÚSMEV
NAD
ÚSMEVOM

Úsmev nad úsmevom

K 110. výročiu narodenia Pavla Straussa

- Aforizmus je agresívna forma múdrosti. Duchovný elektrický úder.
- Na troch pilieroch bol postavený most cez môj život: na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne.
- Myslenie nie je prepych, ale jediná životná dôstojnosť. Ak táto planéta zhyne – tak na nedostatok lásky a myslenia.
- I myšlienka a slovo môžu mať všetky vlastnosti predmetného sveta. Od podoby jednobunecných živočíchov až po nástojčivejšie computery a computerové systémy mozgu. Môžu stáť v kúte tieňa vlastnej bezvýznamnosti, môžu byť odrazom jarmočných rapotačiek a môžu byť závanom veľkých temných záberov krídel pretínajúcich mnohé vrstvy bytia, i tie nespoznané.
- Keby sme vedeli lepšie pozorovať, nemuseli by sme toľko liečiť. Samota, pokoj a príroda sú najúspešnejšími lekármi všetkých čias.
- Ako reči oddelujú národy, oddeľuje nás naša reč od podstaty skutočnosti. Veď je len druhotná skutočnosť.
- Zmyslom choroby je zdravie. Zmyslom zdravia je tvorivá práca. Zmyslom práce je život. Zmyslom života môže byť iba niečo, čo presahuje trvanie.
- Život je veľký dar, ktorý možno vrátiť len vo forme malých tvorivých nápadov.
- Život rovná sa nádej. Nádej rovná sa budúcnosť. Budúcnosť rovná sa život.
- Ešte i v kúte väzenia je slnko. Ešte i na dne zúfalstva je nádej.
- V živote niet alternatív. Všetko sa končí buď na diablovej šibenici, alebo na Božej – na kríži.
- I bytie mŕtvych žije stále v nás. Je svetlom našich mŕtvych dní. Bo svetlo nepozná smrť. Je dušou slova, slovo je dušou poézie a poézia je dušou života.
- Je pravda, že žijeme v hroznej dobe. Ale doba je len natolko hrozná, nakoľko je sumárnym obrazom ľudí, a človek je natolko obrazom hrôzy, nakoľko sa líši od obrazu Božieho, nakoľko sa zredukoval zo svojej postati.
- A tak som sa nahý a bezbranný hodil do náruč lásky večnej, bičovaný z jednej strany opovrnutím, ba nenávisťou tých, ktorých ducha som opustil, a chladnou nedôverou hlavne neveriacich veriacich. Ale vedel som so smrteľnou istotou, že Boh je všetko. Preto mi nebolo ničím, že ma všetko opustilo.
- Som chorobný a nenapraviteľný optimista. Občas sa mi zdá, že vidím ľudí v ich špinavej nahote. Zväčša ich vidím takých, akých ich chcem mať. Ale tak ich treba vari vidieť. Lebo láska je konečná znesiteľná forma pravdy.
- Život ako vtáčik si sadá na konár večnosti. A my ľudia chodíme povedľa a netušíme to susedstvo. A driapeme sa aj po veľmi prikrých svahoch. A zabúdame neraz, že susedíme so sebou.
- Pritom je veľmi dôležitá vnútorná orientácia. Všetko vedieť prijať a do seba zaradiť. Všetko jestvujúce a všetkých jestvujúcich. Všetko má svoju hodnotu, všetko má svoje miesto. Obdivuhodné sú vnútorné rozmery, ktorých je človek schopný. Jeho orientačné body, jeho schopnosti kontaktov a hodnotení.

Ideme ďalej...

Sme radi, že v tejto náročnej hospodárskej, politickej i epidemiologickej situácii u nás i vo svete sa nám v činnosti nášho Spolku darí pokračovať nerušene ďalej. Priatelia sa stretávajú, komunikujú, pracujú. Dôkazy prinášame i v týchto najnovších Listoch PS 38.

Pandémia v rokoch 2020 a 2021 znemožnila, aby sme sa stretli na našom Valnom zhromaždení Spolku. Preto sme zorganizovali stretnutie hneď ako sa dalo, v marci 2022. Pre nás bolo mimoriadne dôležité, že po odchode spišského diecézneho biskupa Štefana Sečku prijal pozvanie za čestného predsedu Spolku spišský diecézny administrátor Mons. Ján Kuboš. O zasadnutí Spolku informujeme v Listoch podrobnejšie.

Snáď najdôležitejším počínom od vydania súborného diela bude v tomto roku dokončenie dlhodobu pripravovanej biografie Pavla Straussa. Autor Ivan Petranský nám o nej prináša avízo.

Pána Karola Kubíka som spoznal pri jeho účasti na jednom z prvých stretnutí nášho spolku. Ešte vtedy sa dal kúpiť Straussov Človek pre nikoho, ktorého bol vydavateľom. Odtedy po mnohých rokoch pri návšteve u neho doma mi dal na CD svoje osobné spomienky a vydateľské poznámky. Tie sa vo Worde podarilo otvoriť, tie v starom editore T602 už, žiaľ, nie. Vedel som, že v roku 1991 vydal aj výber citátov/aforizmov z diela P. Straussa pod názvom Úsmev nad úsmevom (výber tematicky pripravil Julio Rybák), no až z jeho poznámok je zrejmé, že vydal aj Torzo ticha a Krížovú cestu.

Pretože už od vydania knižky Úsmev nad úsmevom uplynulo vyše dvadsať rokov a súčasťou daru dokumentov pána Kubíka je aj kompletný text, rozhodli sme sa, že postupne budeme uverejňovať jeho tematické časti. Dnes preto uverejňujeme po redakčnej úprave spomienky pána Kubíka i prvý voľný výber na titulnej strane z knihy Úsmev nad úsmevom i výborný knižný príhovor Teodora Križku.

Náš člen a priateľ profesor Jozef Leikert v roku 2006 zostavil súbornú kolektívnu monografiu Pavla Straussa pod názvom (Ne)naplnený čas Pavla Straussa. Ide o dosť široký pohľad na neho ako osobnosť, budeme teda postupne uverejňovať jednotlivé časti. Začíname príspevkom Vincenta Šabíka s názvom Umenie a život.

Len pred vyše rokom sme vydali knižne v obmedzenom náklade súbor modlitieb autora Tomáša Pružinca Deväť dní s Pavlom Straussom alias deviatnik láskavého človeka. Kým v minulom čísle sme uverejnili autorov Príhovor a Predslov, dnes prinášame prvú modlitbu.

Minulý rok pokračovali odchody na večnosť nám blízkych ľudí. Odišiel v požehnaných 97 rokoch priateľ Pavla Straussa, Mons. Jozef Tóth. Gréckokatolícky kňaz, básnik, spisovateľ, vysokoškolský pedagóg. Jeho odkaz a dielo nám približuje Ján Gallik.

Svoju cestu k Pavlovi Straussovi i to, ako ho vníma, čím ju najviac oslovil, nám prezrádza naša nová členka, Mgr. Stanislava Moyšová, PhD. Tlmočnica, prekladateľka a pedagogička na Univerzite Komenského v Bratislave.

Citujem: „U Straussa ma dojímá a privádza do hlbokého úžasu absolútna absencia nenávisťi voči tým, ktorí mu ublížili, či už preto, lebo bol Žid, alebo neskôr, lebo bol kresťan. Napriek všetkým a všetkému zostal vo vnútri jemný, verný a nezlomený. Vďaka svojim trom pilierom. Veľmi si želim, aby tieto piliere podpierali aj môj život a aby som vďaka nim zostávala stáť nezlomená, bez ohľadu na okolnosti efemérneho časopriestoru“.

Stanislava Moyšová

Ešte stále i po rokoch sa darí nachádzať vzácne dokumenty. Syn Jozef Strauss našiel pohrebný príhovor otca z 28. júna 1971, ktorý napísal svojej svokre Helene Loydlovej. Uverejňujeme ho na str. 16 v plnom znení.

+ + +

Veľkým prekvapením minulého roku bola pôvodom Slovenka žijúca v Dánsku, pani Iboja Wandall-Holm (nar. 1922), spisovateľka a prekladateľka. Informoval nás o nej Miroslav Ciglian, ktorý pre nás dokumentoval aj naše Valné zhromaždenie. Natočil s ňou dokumentárny film. Vedel od nej, že si pamätá na Pavla Straussa. Preto s ňou i dohodol videohovor. Zhromaždilo sa v jeho rodinnej kaviarni v Bobrovci plno záujemcov. Žiaľ, pani Iboja sa necítila zdravotne v poriadku, tak nám aspoň premietol dokument o nej. Na naše požiadanie nám prostredníctvom pána Cigliana mailom poslala svoju krátku spomienku. Uverejňujeme ju v plnom znení.

+ + +

„Stretla som Paľa, keď sa vrátil z Viedne. Bol veľmi pekný mladý muž a ja som k nemu cítila obdiv, keď nám, o desať rokov mladším, čítal báseň napísanú v nemčine. Čakali sme, že z neho bude básnik, ale sa tak nestalo. Práve vtedy ako iní mladí ľudia, zamenil svoj sionizmus za komunizmus, ktorý zas opustil a neskoršie, ako viete, sa z neho stal kresťan, pričom táto fáza jeho života mu vystačila do konca...“

Iboja Wandall-Holm

Nitriansky biskup Viliam Judák sa pri homílii na omši v Šaštíne dotkol aj politiky. „Keď sa Pavol Strauss vyjadril, že Panna Mária vo Fatime v súvislosti s Októbrovou revolúciou zasiahla do svetovej politiky, prečo by nemohla zasiahnuť do našej malej pobabranej slovenskej politiky?“ pýtal sa. Zároveň vyzval, aby sa veriaci prejavili ako kresťania aj pri blížiacich sa komunálnych voľbách.

(zdroj denník Postoj, 15. 9. 2022).

Deväť dní s Pavlom Straussom alias deviatnik láskavého človeka – prvá modlitba

Úvodná modlitba

(Ž 100 [99],2-5)

*Jasaj na chválu Pánovi, celá zem,
s radosťou slúžte Pánovi.*

S plesaním vstupujte pred jeho tvár.

*Vedzte, že náš Pán je Boh;
on je náš stvoriteľ a jemu patríme,
sme jeho ľud a ovce z jeho stáda.*

*Vstupujte do jeho brán s piesňou chvály
a do jeho nádvorí s piesňami oslavnými;
chváľte ho a veľte jeho meno.*

*Lebo Pán je dobrý; jeho milosrdenstvo
trvá naveky a jeho vernosť
z pokolenia na pokolenie.*

Z pera Pavla Straussa

Ani jednotlivý človek nie je jednotne usmernený, je vlastne len náhodnou mozaikou seba samého. Redukovaný človek je nevedomým fakirom: spí na ostrých klincoch

rozhnevanej snovosti, zatrpknuté nevedomo a rozbúrené podvedomie pohľadom baziliška zvoluje rozpuť púšťovej kvetene v úzkosti a stiesnenosti. Keď sledujeme taký bežný kolobeh dňa, vidíme, že hneď zrána tône noci sa zaháňajú niečím ostrým a mozog sa vyumýva čo najhlučnejším rozhlasovým pochodom dajakého nemuzikálneho pochábla, aby sa znovuzrodený človek pripravil na posvätnú polhodinku ranných správ. Nato sa vytacká do práce, za stáleho pouličného revu ampliónov: húkačky áut a zvonce električiek znemožnia mu uvedomiť si svoju ľudskosť.¹

Nepísal by som si, keby všetko bolo v poriadku. Paragraf pozostáva z dvoch pozliepaných otáznikov. Z koľkých pozostávam sám? Z koľkých vrstiev, či úrovni pozostáva vnútro človeka. V tej neviditeľnej oblasti. Cibulovito pozhrňané sú detergenty podstaty našej ľudskosti.²

Všetky impulzy, ktoré formujú život, prichádzajú zvonka, ale sú vždy dielom milosti. Modlíme sa a prosíme za rozhodnutie na ďalšiu cestu, ale podľa sv. Augustína by sme sa mali modliť nie za to, čo chceme, ale čo by sme mali chcieť. Aj ja som sa upieral na vševiedacieho a všemocného Boha, osobného a nekonečne láskavého. A tak som sa dostal pod jeho strechu.³

Najdôležitejšie je priblížiť sa ku každému a všetkému s maximom pochopenia a investovať do toho láskavý postoj.⁴

O Pavlovi Straussovi napísali

Bol to človek nielen nesmierne múdry. Bol to človek láskavý a ľudský. Človek, ktorý sa Bohu vydaril.

Milan Rúfus, básnik⁵

Keď som po krátkom pôsobení z Nitry musel odísť, odniesol som si mnoho zo stretnutí s MUDr. Pavlom Straussom. Bola to ľudskosť, veľký humanný rozmer...

Lubomír Stanček, kňaz, spisovateľ⁶

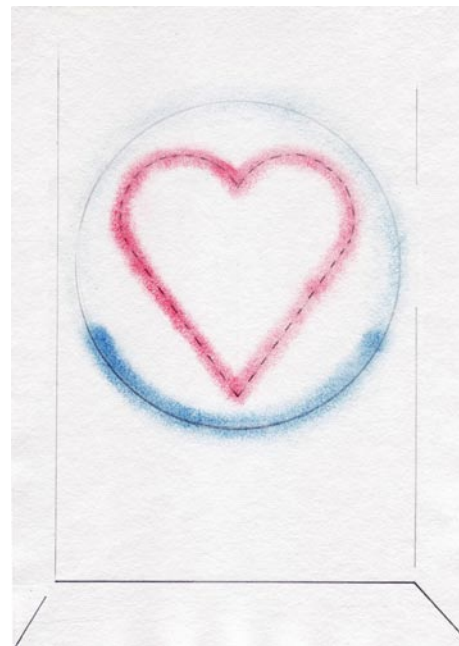
Text zo Svätého písma

Láska nech je bez pretváranky. Nenávidíte zlo, lipnite k dobru. Milujte sa navzájom bratskou láskou, predbiehajte sa vzájomne v úctivosti, v horlivosti neochabujte, buďte vrúcneho ducha, slúžte Pánovi

(Rim 12,9-11).

Úvaha

Stvoriteľ je tvorcom ľudskosti. „[...] stvoril človeka na svoj obraz [...] videl, že všetko, čo utvoril, bolo veľmi dobré“ (Gn 1,27.31). Božia láskavosť a ľudskosť človeka sú jednou spájajúcou dúhou – na jednej strane je Boh, na druhej človek. Najväčšou oslavou Stvoriteľa je teda byť ľudským a láskavým, všedne a zároveň sviatočne, každodenne. Keď sa človek pretvára v ľudskosť a láskavosť, vtedy najviac odráža Božiu dobrotu a Božiu veľkosť. V láskavosti a v ľudskosti sa ľudské bytie zdvíha, stavia sa na nohy

a – podobá sa na svojho Stvoriteľa. Keď som ľudský a láskavý, som pod jeho strechou.

Modlitba

Môj nebeský Otec. Ty si láskavý a dobrotivý. Ty poznáš všetky vrstvy a úrovne môjho vnútra. Daj, prosím ťa, aby som si uvedomil ľudskosť, ktorá je odrazom tvojej láskavosti a tvojej dobroty. Daj, prosím ťa, aby som si uvedomil, že všetky impulzy, ktoré prichádzajú od teba, sú dielom tvojej dobroty. Podľa vzoru láskavosti a ľudskosti Pavla Straussa, pomôž mi, aby som bol láskavý a ľudský, dnes, zajtra a každý deň môjho trvania. Amen.

Tomáš Pružinec

Poznámky:

- 1 Strauss, Pavol: Ecce homo alebo Ako sa staneme tým, čím máme byť, s. 164.
- 2 Strauss, Pavol: Neodoslané listy, in Pavol Strauss. Hudba plaší smrť. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 270. V pôvodnom knižnom texte je namiesto výrazu „detergenty podstaty“ uvedený výraz „vetergency podstaty“. Pravdepodobne išlo o tlačovú chybu.
- 3 Strauss, Pavol: Kolíska dôvery, in Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 292.
- 4 Strauss, Pavol: Sme mocnejší než čas. (Apokalyptické tiene). Denník z roku 1989, s. 116 (17. 8. 1989).
- 5 Rúfus, Milan: Ako sa to začínalo a prečo sa už skončené stále nekončí, in Listy Pavla Straussa, 6/2007, s. 10c.
- 6 Stanček, Lubomír: Nielen spomínam..., in Listy Pavla Straussa, 7/2007, s. 17.

Pavol Strauss – príbeh „píšuceho lekára“

O príprave knižnej biografie

Pavlovi Straussovi sa síce doteraz z rôznych pohľadov venovali viacerí autori rozličného odborného zamerania, doposiaľ žiadny z nich však neuskutočnil systematický archívny výskum,

ktorý by podrobne preskúmal písomné či iné pramene a zameral sa na širší kontext jeho života. Straussov komplexný kritický životopis tak doteraz, napriek nespornému významu tejto osobnosti v slovenskej kultúre, nevznikol.

Aj preto je mojím cieľom vytvoriť vedeckú biografiu Pavla Straussa. Zámer je široký – na základe realizácie pramenového výskumu priniesť čo najúplnejší pohľad na túto osobnosť a všetky jej hlavné charakteristiky. Keďže význam Pavla Straussa je predovšetkým v kultúrnej oblasti, za kľúčové považujem venovať pozornosť jeho miestu v slovenskej kultúre a z neho vyplývajúceho humanistického odkazu. Tento problém má viaceré roviny. Strauss sám seba charakterizoval ako „píšuceho lekára“ a pri hodnotení svojho života povedal, že pretekal okolo troch

fixných bodov: okolo hudby, okolo slova a myšlienky a okolo medicíny. Dodajme, že zásadným momentom bol i jeho vzťah k náboženstvu.

Tieto aspekty je potrebné zohľadniť pri realizácii životopisného výskumu, a to vo viacerých rovinách. V primárnej rovine je možné Straussa oddelene skúmať ako literáta (esejistu, básnika, autora aforizmov), ako popredného chirurga, ako aktívneho hudobného umelca (klaviristu) i ako teologického mysliteľa. V sekundárnej rovine je potrebné analyzovať, ako sa tieto „fixné body“ vzájomne prepájali a vytvárali obraz Straussa ako jedinečnej osobnosti. Tak ako medicína, hudba i náboženstvo vstupovali do jeho literárnej tvorby a vytvárali pre ňu podnety a tematickú základňu, ovplyvňovali zas duchovné a umelecké hodnoty jeho prácu lekára. Reflexia jeho miesta v kultúrnom živote sa dá realizovať metodikou historickej vedy, pričom vzhľadom na okolnosti jeho života je potrebné zohľadniť postupy zasahujúce do dejín literatúry, dejín hudby, dejín vedy a techniky (medicína), no i teológie.

Pre vytvorenie rukopisu knihy, na ktorom pracujem, je kľúčový výskum nepublikovaných prameňov v početných archívoch na Slovensku i v zahraničí,

predovšetkým v Slovenskom národnom archíve v Bratislave a v štátnych archívoch v troch mestách najužšie spojených so Straussovým životom – v Liptovskom Mikuláši, Skalici a Nitre. Zásadné pramene k jeho miestu v kultúrnom živote sa nachádzajú aj v Archíve Rozhlasu a televízie Slovenska v Bratislave a v Slovenskej národnej knižnici v Martine. Dôležitými prameňmi sú písomnosti zo Straussovej pozostalosti. Podstatné je aj hĺbkové štúdium jeho bohatej literárnej tvorby, vrátane textov s autobiografickým obsahom a denníkov. Významnú časť výskumu predstavuje vytvorenie záznamov rozhovorov s respondentmi, ktorí Straussa zblízka poznali, ako aj konzultácie s expertmi, zaoberajúcimi sa touto témou.

Cieľovými skupinami pripravovanej publikácie sú jednak akademickí pracovníci – historici, literárni vedci, kulturológovia, teológovia, no aj záujemcovia o kultúrne dejiny Slovenska dvadsiateho storočia a myšlienkový odkaz Pavla Straussa z radov laickej verejnosti. Mojou ambíciou je v priebehu tohto roka dokončiť dielo, ktoré bude nielen odborne fundované, ale aj napísané štýlom prístupným širšej verejnosti a vydané v graficky atraktívnej podobe s bohatou obrazovou prílohou.

Napísanie publikácie podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.

Ivan A. Petranský

Úryvok z neodoslaného listu, ktorý nikde nezačína a nikde nekončí.

...sú ľudia, ktorí sa v našom živote objavia náhle, akoby náhodou, a ani netušíme, a ani oni netušia, s akou vážnou misiou. Vstúpia do nášho obzoru ako poslovia vzdialených galaxií, ako

zvestovatelia sotva tušených sfér. Precitnú na našej oblohe ako závojnaté kométy, aby možno nechceným gestom pozmenili konšteláciu našich hviezd. Oslovia nás jedného večera ako tichí anjeli, nehmotnou rukou múdrosti, lásky a porozumenia nás chytia za rameno a poposunú o krok, na ktorý by sme možno nikdy nenazbierali odvalu. Nič to, že sa vzápätí vytratia z nášho života rovnako ticho, ako doň vstúpili, nič to, že tak urobia prv, ako im stihneme zažakovať. Nič to, že nás nechajú, aby sme vo chvíľach úzkosti za nimi márne vystierali ruku do prázdna. Veď len akoby na okamih vstali od nedojedeného stola. Iba sa schovali za záclonu, za dvere, za roh. Len na zlomok sekundy poodstúpili z našej radosti, aby neprekážali istote, ktorá zasa raz našla seba.

Mal som to šťastie prežiť nejednu chvíľu takej istoty a radosti. Aj do môjho života vstúpilo viacero takých ľudí. Nebolo ich mnoho ani málo. Bolo ich, zdá sa, práve toľko, koľko bolo treba, aby som precitl, aby som sa oslobodil od hlušiny, ktorá mi nevdojak napršala do tváre. Prišli a otvorili mi oči natoľko, aby videli, uši natoľko, aby počuli, ústa natoľko, aby vedeli zreteľne artikulovať na moment života prepožičané slová. Pomohli mi odkliať dušu, srdce, zmysly, aby som aj ja mal šancu stať sa človekom.

Nikdy som vám to nepovedal a ani nenapísal, ale takým človekom napriek tomu, že som vás stretol iba zdanlivo nedávno, ste pre mňa aj vy, majster Pavol. Možno nechtiac, a z hľadiska bežnej logiky určite náhodne, zaujali ste v mojom živote miesto, aké sa sotva môže dosiahnuť pokrvným príbuzenstvom. Ono sa vytvára rodovou príslušnosťou ducha. V tomto zmysle vôbec nie je podstatné, či nás delia kilometre, mesiace, roky alebo nebudaj desaťročia. Príbuzní v duchu predsa nežijú iba v tomto čase. Príbuzní v duchu už zakúšajú čosi z večnosti. Veď či nie je pravda, že apoštol Pavol je väčším súčasníkom ako mnohí naši fyzickí súčasníci? Či sv. Efrém Sýrsky, Dante alebo Rilke či Claudel nie sú vo svojej fyzickej neprítomnosti duchovne prítomnejší ako desaťky novodobých rokov krásna?

Najväčšie životné umenie je pretvoriť sa na seba – hovorí Múdroš, ktorej ste v tejto knihe prepožičali svoje ústa, srdce a ruky. Nazdávam sa, že to je jediné skutočné umenie vôbec. V tomto zmysle sa rodíme z Božej milosti do tohto sveta všetci s rovnakou dávkou možnosti byť umelcami, stať sa sochármi samých seba. Všetko, čo činíme, každý skutok, myšlienka, vyslovená veta je v metaforickom i priamom význame naším vlastným úderom do dláta, ktorého ostrie sme priložili na mramor vlastnej tváre. Závisí od talentu a vôle, či z kameňa ducha, do ktorého sa už pokúšali tešať ľudskú podobu desaťky pokolení pred nami, uvoľníme čosi ušľachtilé alebo svoj pokrivený obraz.

Obdivujem silu, s akou ste viedli dláto po vlastnom kameni ducha, majster Pavol. Podobne ako autor oltára v Chráme sv. Jakuba ste človekovi v sebe dali pravdivú, presnú podobu. Pozreli ste sa na seba v nahote údela, ktorý by bol tragický, až zúfalo smutný, keby sa nedotýkal podstaty. Uvideli ste veľa z toho, čo ľuďom s menším srdcom býva odporeté...

Teodor Križka

Poznámka: Text Teodora Križku bol publikovaný ako úvod do knihy Pavla Straussa *Úsmev nad úsmevom*.

Božia prihrávka

Tieto spomienky majú súkromný charakter! Spomienky pri príležitosti prezentácie knihy **Človek pre nikoho**.

(Nitra 24. 1. 2001)

„Ty dávaš umelcom schopnosť zjavo-
vať tvoju krásu; – daj, nech ich dielo pre-
žiarí svet radosťou a nádejou.“

(LH, utorok 3. týždňa)

Svoj vydava-
teľský príbeh
považujem za
pôvabnú Bo-
žiu prihrávku.
Je tu súvislosť s

dnešným dátumom v roku 1951. Vtedy som bol študentom gymnázia v Žiline, kam som prišiel z meštianky a bol som ubytovaný v sirotári, u sestričiek Vincen-
tiek v Žiline.

V poslednej triede meštianky som dostal knižku od Jozefa Horáka *Mašinový doktor* s venovaním za najlepšieho prospech a vzorné chovanie. Nevieť, či to bola pravda, lebo telocvikár a katechéta ma nemali radi. Ten prvý mi chcel dať trojku, ale ho uprosil ruštinár a ten druhý, keď ma mamka chcela dať k saleziánom do internátu, jej povedal, že som bitkár. Aj keď mal pravdu, nemusel tak mamku zarmútiť.

Keď som končil meštianku, odložil som všetky veci, čo súviseli s kreslením a rysovaním s tým, že to už nikdy nevezmem do ruky. No osud, či život mi pripravil inakšiu cestu, než som si predstavoval.

V klasickej triede gymnázia som sa zapájal – ako sa tomu vtedy hovorilo – do zväzackej práce. V rámci toho som prispel do školského časopisu, ktorý redigoval pilier publicistiky v nasledovných desaťročiach E. Weidler, prekladom francúzskej básne.

Asi takým smerom by sa bol uberal môj život, keby nie...

Dňa 24. januára prišla z vedenia školy požiadavka, aby sme odhlasovali rezolúciu, v ktorej sa požaduje prísny trest pre vtedy súdených slovenských biskupov. Zo svojho vystúpenia sa pamätám len na jeden detail. Keď nás tlačili, poznamenal som asi toto: Napokon sú to naši predstavení.

Po neúspechu s presadením rezolúcie prišiel za mnou jeden zväzák a povedal mi: Ty si sa vyfarbil. Asi tento môj postoj spôsobil, že ma medzi seba vzala iná skupina spolužiakov, tí, ktorí prišli zo zrušených cirkevných inštitúcií, menovite od jezuitov z Trnave a saleziánov zo Šaštína.

Poobede 24. 1. 1951 som navštívil v nemocnici svoju matku. Keď som jej povedal, čo sa stalo v škole, nielen že súhlasila s mojim postojom, ale mi aj povedala, aby som nikdy ináč nerobil. Keď sme odchádzali z návštevy, mamka ma požiadala, aby som jej na druhý deň priniesol alpu. Večer sme šli v zástupe na oslavu V. I. Lenina. Pred jedným obchodom udrelo mi do očí svetlo z jedného obchodu a akási neznáma sila ma vytrhla z trojstupeň. Šiel som do obchodu, kúpil alpu a pobral sa do nemocnice. Keď som tam prišiel, rehoľná sestrička mi hovorí: Pred chvíľou Vaša mamička zomrela... Tak vlastne schválenie môjho postoja sa stalo i posledným odkazom.

Na oddelení bol primárom bývalý rektor Slovenskej univerzity prof. Emanuel Filo. Ten nám dal sanitku, ktorou sme mamu dovezli domov. Keď som prestupoval z meštianky na gymnázium, odložil som všetky kresliace a rysovacie potreby s tým, že to nechcem vidieť. Po skončení gymnázia som nemal šancu študovať humánnu disciplínu a tak aj to bolo dobré, že sa mi podarilo prešmyknúť sa kádrovacím systémom na elektrotechniku do Prahy. Ale celý život ma to ťahalo inde. I ten pobyt som dosť využil na svoje záľuby.

Prišlo zamestnanie, rodina...

V roku 1971 vysielali na VR list Pavla VI. Octogesima adveniens. Zachytil som ho na magnetofón, prepísal a dal preklepať susede Hanke Hájkovej. Po čase som z toho dostal brožúrku. Tak som sa dozvedel o samizdatovej skupine okolo S. Krčméryho, V. Jukla a J. Ch. Korca. Túto stránku našich dejín opísal v knihe *Listy z podzemia* Rudolf Lesňák.

Na jeseň 1978 zvolili K. Wojtylu za pápeža. Bol som zvedavý na miesta, kde je pôvod toho zemetrasenia, ktoré nastalo. A tak som sa s kolegom v rámci služobnej cesty do Žiliny vybral na Kalváriu Zebrzydowsku, Wadovic, Krakowa. Spomenutého kolegu, L. Jančára, nebol problém nahovoriť na takú akciu, veď jeho pani Marienka, pracujúca v kancelárii ministra Válka, mi preklepávala delikátne písomnosti.

Tam som dostal od známeho, lekára Krzyszka Szczygiela, knižku *Znak, ktorému sprzeciwiac się będq*. Krzyszko mal úzke vzťahy s K. Wojtylom. Prednášal medicínske veci krakovským bohoslovcami a onú jeseň už mali s K. Wojtylom zabezpečený pobyt na zimnú lyžovačku v Tatrách. Ešte sa s ním v tomto príbehu stretne.

O knižke, ktorú som dostal, som sa dočítal, že bola preložená do viacerých jazykov. Prečo by sme mali byť horší? Knižku sme po častiach dali známym na preklad. Keď sa to sústredilo, na mňa pripadlo dať to do poriadku – teda zredigovať. Pracoval som oproti Univerzitnej knižnici, kde som objavil slovník poľského jazyka, ktorý zaberá celú policu. Úvod ku knihe napísal duchovný otec J. Ch. Korec.

Samizdatový výtlačok zanesol do Ríma aj pán biskup Július Gábriš, ale nedostali sme odozvu, že ju v Slovenskom Ústave sv. Cyrila a Metoda dostali.

Zinkoxydový výtlačok (vtedy bol xerox veľmi vzácny), pod názvom *Znamenie, ktorému budú odporovať*, ku ktorému obálku nakreslil Stano Dusík, dňa 8. 11. 1981 odovzdal Sv. Otcovi Jánovi Pavlovi II. Vilo Kovár po sv. omši slúženej nad hrobom sv. Petra, na ktorej boli prítomní účastníci Svetového kongresu Slovákov. Cez Msgr. Dziwisza a otca biskupa Pavla Hnilicu sa text dostal do Slovenského Ústavu sv. Cyrila a Metoda, kde pod názvom *Znamenie, ktorému sa bude protirečiť* vyšiel (medzičasom sa zmenilo úradné znenie Sv. písma).

Nie je od veci dodať, že V. Kovár mal pripravený pekný zviazaný výtlačok, ktorý mal do Talianska zaniest prof. Pažitka. Ten ho však ani nezaniestol a ani nevrátil Vilovi, ale ho „sušil“, až kým bolo po všetkom. Táto skutočnosť V. Kovára veľmi roztrpčila, takže po niekoľkých neúspešných krokoch získať výtlačok od prof. Pažitku, mu napísal, že s ním prerušuje všetky styky. Bol tento dobrý taliančinár ale svojský. V spoločnosti raz povedal, že mu vyčítajú kolaboráciu so všetkými režimami. Pardon! Všetky režimy kolaborovali so mnou!

Vilo Kovár si zaslúži spomienku.

Jeho pohreb vo Veľkom týždni bol národnou manifestáciou. Štb akosi zlyhala a neurobila príslušné zastrašovanie. Pohrebu v Trnave sa zúčastnil aj Vincent Hložník a Gusto Valach. Hložníkovi ideologický tajomník odkázal, že na podujatie, ktoré organizovali, neprišiel, ale po pohreboch všelijakých gardistov môže chodiť. Na túto tému robil Majstrovi výčitky jeden jeho príbuzný do tej miery, že sa rozhodol požiadať o prijatie prvého tajomníka ÚVKSS, ktorého požiadal, aby ho neznervózňovali, že chce pracovať. Lenárt to odbil poznámkou, že bol to tvoj priateľ, tak si mu bol na pohrebe a vyše hodiny mu rozprával o starostiach so životným prostredím. Aj Gusto Valach mal nepríjemnosti, navyše aj preto, že na pohrebe predniesol Rúfusovu básň

Bývali takí drotári. Keď toho bolo dosť, vraví riaditeľovi divadla: „*Súdruh riaditeľ, buďte si istý, že ani vám neodmietnem zarecitovať báseň, ak ma o to požiadajú vaši pozostalí.*“

Asi v roku 1979 ma požiadal P. Ferdiš Takáč, aby som mu zabezpečil korektúru jeho prekladu diela Jeana Galotta *Milostiplná*. Preklad bol v takom stave, že pred korektúrou bolo treba vety rozčesať a znova pouhládzať. Kniha je vynikajúca zo stránky teologickej, meditatívnej i poetickej. Keď sa preklad dal do poriadku, čo bola najmä zásluha mojej ženy, dostal sa do samizdatu a neskoršie ho vydali jezuiti v Kanade – Dobrá kniha. Po prevrate urobil reprint SSV, ale dal tam horšiu obálku a formát.

Jeden samizdatový exemplár sme dali aj otcovi mojej ženy. Keď zomrel, našli sme tam okrem iných teologicky fundovaných poznámok aj vetu: Krásny preklad! Kto je prekladateľom. To sa už dozvedel až HORE, že podstatne jeho dcéra.

Júl 1978 – Budapešť

Vilo Kovár ma požiadal, či by som nemohol ísť do Budapešti. Vedel som, o čo ide, a preto som zobral celú rodinu a ešte aj vyše sedemdesiatročnú tetu, ako tlmočnicu.

Na jednej ulici v Budapešti sa pristavil pri nás maďarský Wartburg a vyložil dva kufre. Mój chlapec, ktorý ešte nechodil do školy si všimol, do čoho jeden kufor položili a hlasito to aj povedal.

Vilo Kovár z jednej domácnosti volal dcéru do Padovy. Keď mu ona želala dobrú cestu – vedela, čo asi tak jej otec vybavoval – ubezpečil ju – vychádzajúc z toho, že to, keď sa do toho stúpi, prináša šťastie: na betón bude dobrá cesta, lebo sa stalo to a to.

Cestou naspäť sme rodinu dali do akejsi čárdy a my sme na neosvetlenom parkovisku porobili poriadok. Vracali sme sa už neskoro, deti spali. Colník iba nedbalo pozrel do kufra a pustil nás.

Medzi dodávkou bola aj kniha, ktorú Jozef Kútnik Šmálov potreboval k svojim štúdiám. Knižku som dal jeho kaplánovi, keď sme boli na dovolenke v Roháčoch. V októbri sme J. K. Šmálova navštívili v Liptovských Sliačoch. Domáhal sa knižky. Vysvitlo, že kaplán mu ju – ani po troch mesiacoch – neodovzdal.

Pri návšteve Krakova, na Božie Telo 1980, mi K. Szczygiel venoval knižku K. Wojtyły *U podstaw odnowy*. Pri redigovaní *Znamenia* som si tak zacvičil s poľ-

štinou, že som sa pustil do prekladu. Ten veľmi starostlivo zrevidoval P. Gabriel Povala. Bol to veľmi príjemný jezuita, zbehlý v poľštine, slovenčine – odoberal časopis *Slovenská reč* – a dobrý teológ. Ulica, na ktorej v Žiline býval, nesie jeho meno. Na obálku mi ad hoc venoval V. Hložník výstižnú kresbu. Grafickú úpravu spravil arch. Paľo Mišejka. V úvode ku knihe, ktorý napísal na žiadosť otca J. Ch. Korca Vlado Jukl, nadväzuje na udalosti na Vyšehrade v r. 1985.

Na jar 1989 som tri samizdatové výtlačky tejto knihy odovzdal v arcibiskupskom paláci v Prahe. Jednu pre otca kardinála Tomku a jednu pre Svätého Otca. Pán kardinál, s ktorým som sa už predtým stretol, nebol pri uvedenej návšteve prítomný, ale zakrátko som našiel v schránke neopečiatkovaný list od kardinála datovaný 14. 4. 1989 s pozdravom Pokoj a dobro, s poďakovaním „za zaslané“ a oznámením, že „*osobne jsem to předal P. Bukovskému, který doprovází arcibiskupa Colassuono při nynějších jednáních. Ujišťuji svými modlitbami na Vaše úmysly a žehnám Vám.*“

Škoda, že kniha v novej dobe a podobe dosiaľ nevyšla. Nazdávam sa, že pri jej širšej znalosti na Slovensku by nevzniklo nedorozumenie v súvislosti s vyhlásením Dominus Jesus.

Dom Chautard: Čo je dušou každého apoštolátu

Kedysi v 80. rokoch sa mi dostal do ruky list otca biskupa Jána Vojsašáka zo Senohrab prelátovi J. Pösténymu, v ktorom sa pýta na osud jeho povojnového prekladu z češtiny diela Dom Chautarda *Duše veškerého apoštolátu*. Toto dielo som poznal a cenil som si ho. Venoval mi ho kamarát Bohuš Urgošik v Žiline alebo v Prahe. Pochádzalo z čias likvidácie kláštorov. Dojala ma starostlivosť starého biskupa a snažil som sa nájsť niekoho na preklad, ale z francúzštiny. Keď sa mi to nedarilo, pustil som sa do toho. V podniku, kde som pracoval v r. 1985 bežali kurzy francúzštiny, ktorú som si oživil.

Na revíziu diela sa podujal p. prof. Štefan Šmálik, ktorý pôsobil ako farár v Oravskom Bielom Potoku. Bol to veľmi milý a úctivý kňaz. Pýtal si – napríklad – súhlas, či môže voľne upravovať, čo som s radosťou prijal.

V lete 1989 mi napísal, či môže knihu vytlačiť – čo mi tiež bolo milé. Než sa kniha vytlačila, prišla sloboda, a tak šlo veľmi pravdepodobne o posledný samizdat.

Po prevrate sme sa ku knihe vrátili. P. prof. Michal Kumorowitz, jezuita, ju znova dôkladne zrevidoval a vyjadril sa o knihe ako o takej pevnejšej strave – duchovnom chlebe. Zatiaľ sa ju však nepodarilo vydať.

V roku 1984 som pracoval ako projektant na pôrodnici pre biele myši na Dobrej Vode – pracovisko SAV. Náročnú technológiu dodávala firma z Viedne a tak som sa tam – po prvom zamietnutí zo strany riaditeľa podniku – so služobným pasom dostal. Na hraniciach sme zažili procedúru známu z rozprávania a zahraničného rozhlasu – prehadzovania auta. Pritom som zachytil, že iný colník hovorí horlivcovi: To je služobný...

Zastavil som sa u P. Xavera Číka, misionára pre Slovákov vo Viedni. Dal som mu text šaštínskej kázne p. biskupa Gábriša. Ten ho poslal do Mníchova Antonovi Hlinkovi, ktorý ho po dve soboty vysielal zo Slobodnej Európy. Odvysielal aj poznámku, ako Gusto Valach mohutným hlasom predniesol slová sv. Petra: „*Len nech nikto netrpí ako zlodej, vrah alebo udavač.*“ Pred kostolom na Kalvárii sa Majster Gustáv ponosoval, že má kvôli tomu nepríjemnosti a že to určite poslal do Mníchova Jukl. Bol som ticho. Až po prevrate som sa nášmu statočnému hercovi ospravedlnil za nepríjemnosť.

Od P. Xavera som si vzal menšie množstvo literatúry – tolko, čo som mohol dať do vrecák. Nemecké Sv. písmo som niesol pod košou. Pri spiatocnej ceste som si uvedomil výhodu služobného pasu, a tak na ďalšiu cestu do Viedne som si vzal svoje auto.

Kdesi uprostred cesty som sa zastavil na parkovisku, aby som s vecami – najmä knihami porobil poriadok. Auto mi však nechcelo naštartovať a po neúspešných pokusoch získať niekoho, čo by ma roztiahol, pristavili sa policajti. Keď ma roztiahli, poprosil som ich, či by ma nemohli odprevadiť, keby sa mi ešte stala porucha. Zapli svetelný signál a počkali, kým prekročím hranicu.

Na colnici som nevypol motor (wartburg) a colníkom, keď namietali, som povedal, že motor neštartuje a ukázal zamazané ruky. Naznačili mi, aby som rýchle šiel.

V apríli 1985 ma predvolali na pasové oddelenie ministerstva vnútra. Bola to finta. Vzali si ma „do parády“. Zážitok som opísal v článku „Vyprázdnite vrecák“.

Odborná publicistika (z môjho remesla)

Z profesie, ktorá mi nesedela, som unikal aj publicistikou, článkami v zborníkoch VTS a pod. V roku 1977 vyšla kniha Kubík a kol. *Elektrifikácia obytných súborov*. Začalo to tak, že som Ing. Meluzínovi vo vydavateľstve ALFA navrhol, aby vydali príručku, ktorá by sa zišla v mojej profesii projektanta elektrorozvodov. „Napište ju.“ „Ja si na to netrúfam.“ „No prečo?“ V tom čase som prichádzal do styku s Ing. Vítězslavom Šťastným z Výskumného ústavu energetického v Brne. Zmienil som sa o tom. Navrhol, že mi dodá podklady na vedeckú časť a praktickú časť ako aj zostavenie knihy spravím ja. Keď už bol rukopis na svete, redaktor z ALFA mi položil otázky. „Nie ste vylúčený zo strany?“ „Nie, ja som tam ani nebol.“ „Nepodpísali ste chartu?“ „Nie, nikto mi to na podpis nepredložil.“

Mal som toho redaktora – priateľského Žida – otukaného, ale keď mi hovorí, že by som do toho úvodu mal napísať niečo, tuším o 13. zjazde, už mi to nebolo jedno. Tak som odpovedal, že ja také veci nebudem robiť, ale keď chce, nech si to tam dá. To totiž nebol žart. V tom období arch. Štefan Svetko nesmel svojim menom podpisovať technické výkresy. Človek nevedel, kto môže do veci zavítať a práca – kniha mala skoro 500 strán – vyjde nazmar. Ostal tam taký úvod bez podlizovania vedúcej strane, a tak sa – i keď to bolo tak, ako som napísal – nemusím hanbiť.

Po prevrate som mal ešte menší – dobre zaplatený príspevok – na konferencii o plynárenstve, tuším v r. 1996.

Tento druh publicistiky som skončil r. 2000 príspevkom *Energetické systémy z aspektu územného plánovania* do zborníka Centra európskeho vzdelávania na Fakulte architektúry TU.

Prišla sloboda

– November 1989

Na Veľkonočnú nedeľu 1990 ma navštívili redaktor Peter Valo a p. doc. Ján Cuper s tým, či by som neprispel do *Nového Slováka*. Tam som sa zoznámil so zaujímavou stránkou života a z toho sa odvinulo zverejnenie prvého úryvku z rukopisu *Človek pre nikoho* – o uvažovaní P. Straussa pri hrobe A. Hlinku. Ešte sa k tejto udalosti vrátíme.

Na jeseň 1990 prišli okresní funkcionári KDĽH a ponúkli mi miesto na kandidátke do MZ Staré mesto. Keď volebné obdobie skončilo, v roku 1995 vypísal ZMOS, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej demografie a nórska nadácia Learning democracy súťaž na pamäti komunálnych politikov z obdobia 1990

– 1994. Moje spomienky pod názvom *Pamäti uličníka* dostali jednu z druhých cien, so slušnou odmenou – 400 USD (Obecné noviny 44/95).

1990 – 1992: „Dopisovateľ“ BBC

Peknou nahrávkou v čase slobody bola moja spolupráca s BBC, ktorá začala v októbri 1990 a trvala do septembra 1992. Pre to náhle ukončenie nemám jednoznačné vysvetlenie. Isté je, že v septembri 1992 som mal dohovorenú reláciu na cca 5 minút o splavnení Moravy. Bol som vtedy na takej porade v Malackách. Z relácie odvysielali len asi dve minúty a na ďalšie ponuky nereagovali. Keď tu bol v lete autobus BBC na Hviezdoslavovom námestí, šiel som pozdraviť Teréziu Javorskú. Bola veľmi zdržanlivá, až opatrná. Keď si už neskôr zriadili v Bratislave kanceláriu, telefonoval som tam a tá pani sa tak čudne zaškerila do telefónu.

Vysvetlenie mám takéto. V septembri 1992 som sa cestou jednej kolegyne v MZ, ktorá pracovala v sekretariáte V. Mečiara, vtedy už po druhýkrát premiéra, usiloval získať s ním rozhovor pre BBC. Tam, pravdepodobne, ktosi do BBC povedal, kto som. V. Mečiar mal neskôr rozhovor pre BBC, ale s ich redaktorom. Ale i tak spolupráca s BBC mala svoju veľkú hodnotu.

V čase, keď zúrila epidémia šialených cien, moja profesia bola v úpadku a keď sa míňali úspory, mohol som si po čase povedať, že keby sa mi niečo stalo, nemusia ma pochovať na úver, čo by som „nepremrel“.

Úsmev nad úsmevom

Kedysi v polovici roka 1991 ma Pavol Strauss požiadal o pomoc pri publikovaní knihy *Úsmev nad úsmevom*. Písal mi, že má takú otcovskú prosbu – o synovskú službu. Zistil som, že jeden vydavateľ knižku vrátil a druhý – bol to nebohý Blažej Krasnovský – mi povedal, že z toho polovicu vyškrtá a dá mu honorár – smiešnu sumu povedal. Videl som teda, že autora znova šikanujú, tentoraz nie kvôli ideológii, ale pre peniaze. Pozrel som si rukopis a nezdalo sa mi, prečo by bolo treba polovicu vyškrtáť. Tak som povedal autorovi: „Pán doktor, ja to vydám.“ Opierajúc sa len o skutočnosť, že je sloboda.

Vydavateľskú činnosť som začal tým, že som zavolať na Ministerstvo kultúry a pýtal som sa, čo treba spraviť, lebo mám len samizdatové skúsenosti, za čo mohli človeka zavrieť, ale viem, že teraz majú ísť veci podľa zákona. Poradili mi, čo mám robiť.

Koncom roka 1991 som sa pustil do prepisovania textu na počítači, s ktorým som dovtedy nerobil, ale pomáhali mi kolegovia. Badal som, že moje podujatie vyvolalo u odborníkov isté rozpaky. Doma sme museli prebrať otázku financovania a s manželkou sme sa zhodli v tom, že nemáme peniaze, ale akosi som cítil, že to dobre dopadne.

Prerokovanie tohoto problému medzi mnou a manželkou sa uskutočnilo asi takto:

Ja: Vydáme knihu.

M: To robia vydavateľstvá.

Ja: Vydavateľstvo budeme my.

M: Ale to Ti musí niekto vytlačiť.

Ja: Áno, to spraví tlačiareň.

M: Ale nato potrebuješ peniaze.

Ja: To je pravda.

M: Ale ty nemáš peniaze.

Ja: Aj to je pravda.

Dobry základ dal fond Pro Slovakia ako aj akvizície u známych. V Hložníka som poprosil niečo nakresliť. Na jeho odborné otázky, že čo, som nevedel odpovedať. „No dajte mi to a pridte sa o dva týždne opýtať.“

Keď som prišiel, Majster hovorí: „Ten Strauss je úžasný... Ja Vám to nakreslím zadarmo.“

Milý zážitok bol aj pri zabezpečovaní predslvu od Teodora Križku, ktorý bol ponukou veľmi poctený a autor úvod veľmi ocenil – je to chorobne dobré. Na predslv mi navrhol Viliama Turčányho, Jožka Zavorského, Miška Chudu a jeho. Križku som nepoznal, ale V. Turčány mi ho veľmi vychválil a pripomenul jeho testá, vynikajúceho jazykovedca. Kniha bola úspešná a mne prischlo: vydavateľ.

Do tohto vydania patrí aj Vinco Šugár, spolužiak z gymnázia. Študoval v Sovietskom zväze a bol riaditeľom vydavateľstva Príroda, ktoré – mimochodom – pre spánok SSV vydalo katechizmy pre školy. Veľmi mi pomohol a aj jeho spolupracovníci. Keď som mu po vyjdení knihy priniesol výtlačok a pýtal sa, čo som dlžný, odpovedal: „Prosím ťa, veď ty si toľko vytrpel za svoje názory.“ Aj mi to lichotilo, ale aj nie. Veď trpelo sa v Ruzyni, Jáchymove, Valdiciach. A ja som mal len aké-také opletačky s kádrovacím systémom, ale to mňa a moju rodinu napokon stihlo i v terajšom režime.

V tomto ohľade bol snáď výnimkou len rok 1968. Hlásil som sa na miesto projektanta elektro v ateliéri Štefana Svetku, ktorý v tých časoch zastával aj funkciu hlavného architekta Bratislavy a predsedu Zväzu slovenských architektov.

Keď mi po rozhovore povedal, že ma prijímajú, aby som dal u starého zamestnávateľa výpoveď, dostal som sa do rozpakov a opýtal som sa, že ako to majú s kádrovými požiadavkami. „My nemáme kádrové oddelenie, u nás je dôležitá práca

a môže tu pracovať aj minister slovenského štátu.“ „No chvála Bohu, lebo ja mám za ženu dcéru takého ministra.“

V čase normalizácie mi vtedajší šéf arch. Piťo Ďurkovič (spoluautor budovy SRO) napísal do posudku, že som schopný na vyššiu funkciu alebo prácu v štátnych orgánoch. Z kádrového mu to vrátili s príkazom urobiť horší posudok.

Keď som sa v roku 1990 stal predsedom komisie pre územný plán v bratislavskom Starom Meste a Štefana Svetku som vzal do komisie, jeden starší kolega mi hovorí: „Prečo tu vládíš tých komunistov.“

Moja žena sa v r. 1968 dostala bez prijímačiek – bola jednotkárka – na vysokú školu ekonomickú. Keď bola v r. 1973 pred promóciou, ospravedlnila sa jej príslušná úradníčka, že jej nemôžu uviesť do diplomu dievčenské meno, lebo by sa mohlo stať, že nebude môcť promovať.

Začiatkom roku 1990 mi volal kamarát z centrálneho KDĽ, že potrebujú nahlásiť v rámci rekonštrukcie SNR ženu takého a takého veku a vzdelania a či by nemohla ísť moja žena. Dal som mu jej telefón. Ona mu pripomenula, že predsa vie, z akej rodiny pochádza. Na tom nezáleží, treba to rýchle vybaviť. Keď napriek ďalším upozorneniam návrh opakoval, pristala a prispôbila sa. Večer mal návrh podpísať Ivan Čarnogurský, zastupujúci svojho brata Jána. Zmietol ho s poznámkou – nenechám sa biť.

V roku 1991 mi bývalý kolega, ktorý pracoval na Ministerstve hospodárstva a bol zhrozený mojou existenčnou situáciou (URBION, Ústav zriadený na prípravu dokumentov pre riadiace orgány, prakticky stagnoval, platy sa nezvyšovali, ceny šialene rástli), navrhol, aby som šiel pracovať k ním, že by som tam „bol ozdobou“. Nedarilo sa mu svoj návrh presadiť. Hovoril, že pochodil obidvoch námestníkov (jeden z nich neskorší hospodársky expert SNS, minister bol kádéhák – môj ročník, už je asi päť rokov na pravde Božej) a že tomu nerozumie. Asi preto – povedal mi – že si kádéhák. Bol som poslancom mestskej časti Bratislava – Staré Mesto.

Zmienil som sa o veci Milanovi Ničovi, vtedy čelnému funkcionárovi KDĽ, že je zo mňa „nelzista“. V odpovedi na moju žiadosť mi totiž personalista oznámil, že mojej žiadosti „nemožno vyhovieť“, čo je obdoba zamietania žiadosti Slovákom za prvej Československej republiky poznámkou „nelze vyhovieť“.

Milan Nič pohotovo: „Nieкто si tých Židov musí odsádzať. Tiso nemal potomkov, Tuka nemal potomkov, môj otec za to nemohol.“

Treba ešte dodať, že v súvislosti s prípravou samostatnosti Slovenska sa v roku 1992 rozbehli práce a do roku 2000 profesia poskytovala slušné živobytie.

Na jar 1992 som sa dostal na odborný

mesačný pobyt do St. Valentinu pri Linzi, keď sa ho na Ministerstve hospodárstva zriekla nejaká pani z VPN, lebo dostala pobyt do Ameriky. Precestovali sme hodný kus Rakúska za elektrárňami a získal som diplom energetického poradcu horno- či dolnorakúskeho energetického zväzu.

Keď som mal voľno, upravoval som na hoteli *Úsmev nad úsmevom*, ktorý som už mal vytlačený.

Prečo bola noc taká dlhá (1993)

Preklad mi priniesol Ferdiš Takáč – asi po dobrej skúsenosti s úpravou Gallottovho diela *Milostiplná* – so žiadosťou o korektúru. Vtedy som sa už touto stránkou zaoberal v súvislosti s dielom P. Straussa *Úsmev nad úsmevom*.

Bol to svojský preklad. Napríklad „slovo v ústach darebáka sa môže stať zvonom“. Zadovážil som si francúzsky originál, nemecký preklad, chorvátsky preklad a zistil som, že *le merde, cheise*, či *govno* nie je zvon. Preklad, ako vysvitlo neskoršie, robila jedna sestrička rodom z Chorvátskeho Grobu. Ešte keď som M. Cipárovi priniesol Straussove aforizmy – obyčajne, keď som sa s deťmi u nich zastavil, dal nám on niečo – taktne poznamenal, že ak by som robil niečo podobné, ochotne mi pomôže. Aj som sa toho chytil a výsledkom bola knižka veľmi peknej úrovne i z hľadiska výtvarného. Na moje želanie nadpis urobil svojim písmom. Vo Večerníku recenzent uviedol: *Kto rozlúšti nadpis, potom knihu neodloží, kým ju neprečíta* (16. februára 2009).

1993 – Pavol Strauss: Krížová cesta

Pavol Strauss sa zmienil o tomto rukopise. Zaujal ma. Keď sme ho pripravili, prišla do úvahy otázka ilustrácie, ktorú ponúkla jedna autorka. Lenže vznikla otázka kvality. Šiel som za Mirom Cipárom. „*Ani sa nepýtam, kto je autor.*“ Pekná knižočka s grafickou úpravou M. Cipára. Bol som veľmi rád, keď Milan Rúfus napísal predhovor. Tak som chcel, aby sa Pavol Strauss dostal aj k našim evanjelikom. P. Strauss mi vtedy napísal: „*Budem šťastný, keď (knižku) budem môcť vložiť Milanovi Rúfusovi do rúk. Je to korešpondencia našich duší.*“ S prvými výtlačkami sa ponáhlal na hrad v Nitre.

Teofil Klas: Najbližšej k Taju (1993)

Zastavil som sa v redakcii KN. Jožko Zavarský mi ukázal rukopis na tému ružica. Spontánne som poznamenal, že to sa musí vydať. K modlitbe ružica som

mal dôverný vzťah. Vtedy som nevedel, že je to vzácny básnický útvar, ako to opísal vo svojom doslove Viliam Turčány. Inšpirovaný básnickou skladbou, ktorú s ilustráciami Vincenta Hložníka vydali jezuiti po fronte v Trnave, som poznamenal, že by k tomu patrili ilustrácie. Po nejakom čase priniesol kresby Martina Kellenbergera. Bolo vidieť, že je to nielen umelecká, ale aj značná finančná hodnota. Toho som sa v prvom okamihu naľakal. No, Pán Boh pomohol. Skladba sa dočkala televízneho spracovania a bol som šťastný, keď ju na jubileum básnika prednášali v rozhlase.

Vinš ku dňu matiek (1994)

Mrzelo ma, že tento sviatok sa náležite neobnovil. Milan Rúfus s radosťou prijal návrh na vydanie skladačky. Len si vyhradil, že aká má byť ilustrácia. Obrázok M. Kellenbergera akceptoval. Spravilo to veľa radosti. Pochopenie pre toto vydanie i vecne akceptoval p. biskup Rudolf Baláž.

Jozef Halko: Tam, kde zomrel Peter (1994)

Jednej nedele ma úctivo oslovil mladý muž s kolárikom. Začal tým, že Straussova kniha *Úsmev nad úsmevom* je sila. Bol to bohoslovec študujúci v Ríme a požiadal ma, či by som nevydal jeho knižku o Ríme. Rukopis bol zaujímavý. Bol som rád, že sa tu črtá nasledovník generácie literátov z vojnového a povojnového obdobia. Upozornil som však autora, že by šlo o dielo značne nákladné a že nemám prostriedky na tlač. Po čase prišiel s tým, že tlač zabezpečí jeho kamarát. V domnevní, že to pôjde po kamarátovi, som sa do diela pustil. Ako sa neskôr ukázalo, môj predpoklad bol naivný a nastúpil tvrdý ekonomický postoj. Po tejto stránke bolo vydanie pre vydavateľa katastrofou.

Je však spojené aj s mimoriadne krásnou udalosťou. Autor v Ríme venoval výtlačok Krzyszkovi Szczygielovi, zdržujúcemu sa vtedy v Ríme, z ktorého sa medzičasom stal Msgr. a profesor bioetiky. On zariadil, aby sa Svätý Otec s knižkou vyfotografoval. Keď som fotografiu ukázal Mirom Cipárom, rozsvietili sa mu oči ako deťom pri vianočnom stromčeku. Aby som sa vymotal z dlhu na vydanie knihy, robil som, čo som vedel. Jedného dňa som stretol p. doc. Jána Cupera a hovorím mu, či by nemohol zariadiť, aby si knižku kúpili na Ministerstve zahraničia. Reagoval bleskovo. „*Napíšte ministrovi a ja Jurovi zavolám.*“ Veľmi rýchle som dostal objednávku na významný počet kníh. Od nášho diplomata akreditovaného na Kvirinále som sa dozvedel, že im poslúžila ako darčeky. Isto Pán Boh pánu prof. Schenkovi odplatil jeho dobrý skutok aj

tým, že robil, čo mohol v komplikovaných rokoch našej začínajúcej samostatnosti a keď už nevládal, dôstojne sa vrátil na univerzitnú katedru.

Daucort: Prijať, odpustiť, dúfať (1995)

Obrátili sa na mňa manželia z farnosťi, či by som im nevydal knižku. Týkala sa sestier Dominikánok z Betánie. Ako mi hovorili, je snaha etablovať na Slovensku túto rehoľu, ktorá prijíma aj takzvané ženy s minulosťou. Bolo mi to sympatické, že v mojom príbehu s knihami zohrala úlohu pani Irena Bydlová. Žena veľkého sveta, ale aj veľkého srdca. Sestra významného maďarského historika Kováča bola švagrinou Vila Kovára, ktorého brat bol dlho bezvládný a ona ho statočne doopatrovala. Za mlada si adoptovala dievča, ktoré mal jej prvý muž s inou ženou. Neskôr sa z nej stala manželka Ferdiša Hoffmana, ktorý priviedol dramaturgiu Národného divadla na svetovú úroveň. Po fronte emigrovali. Keď Ferdiš Hoffman v Argentíne zomieral, kreslil vo vzduchu Tatry – tam, na Slovensku zomieram. K pani Hoffmanovej som v roku 1990 priviedol do Viedne, kde bývala u priateľky, skupinu novinárov. Prišla na Slovensko neskoršie pochovať manžela na Národný cintorín. Ale ešte k jej matke – pani Bydlovej. Urobila nám so svojimi priateľkami, ktoré sa navštevovali, z Viedne do Bratislavy neoceniteľné služby pri prenášaní písomností. Raz – keď mala návštevu z Viedne – som dostal veľmi rýchlo signál, že isté papiere sú vonku. „Ako ste to tak rýchlo zariadili?“ „Nó, precaj, nebudú starej dáme siahat pod korzet.“

A. Amadina: Pleso (1995)

Sused, Michal Staudt, Maďar, učiteľ na výtvarnej strednej škole, mi priniesol rukopis básní. Pozrel som si to a Staudtovi som povedal, že to by bolo dobré vydať. Pochopili to ako ponuku od vydavateľa a čoskoro sa hlásila autorka, ktorá si želala, aby som ju registroval len pod pseudonymom Anna Amadina. Šlo o Annu, dcéru môjho známeho, Tea Hlaváča, ktorý má teraz v Katolíckych novinách rubriku o misiách. Zohnala si sponzora aj ilustrátora, ktorý s pomocou Mira Cipára spravil celkom pohľadnú knižočku – *Pleso. Medzi druhým a tretím svetom*. Medzičasom vydala najmenej ďalšie dve zbierky.

Jozef Bordáč: Moje snenie a bdenie (1995)

Pani Cipárová a Miro Cipár sa na mňa obrátili, či by som nevydal zbierku chlapca, ktorý žije v ústave sociálnej starostlivosti. Sponzorovať to mal medzinárodný ženský klub – IWC v Bratislave, združenie

žien diplomatov, prominentov, s dôrazom na Židov. Lubomír Feldek zbierku uznal za básnickú a Miro Cipár spravil úpravu pomocou kresieb Jozefových druhov – postihnutých detí. Prezentácia bola v hoteli Dunaj. Hovorilo sa tam najmä po anglicky.

Pavol Strauss: Torzo ticha (1995)

Keď už som s Pavlom Straussom komunikoval ohľadne knihy *Úsmev nad úsmevom*, dal mi autor svoj rukopis *Človek pre nikoho*. Keď som pripomenul, že je to pre mňa priveľa, dal mi rukopis *Torzo ticha*. Ten sme, rozšírený o ďalšie skladby, vydali. Pre nedostatok skúseností tam došlo k chybám vo väzbe a tlačí obálky. Takisto som nezážil výšku nákladu. Medzičasom vyšli ďalšie Straussove diela a náklad porovnateľný s *Úsmevom nad úsmevom* sa ukázal prehnáný.

F. Schiller: Pieseň o zvone (1996)

Už v knihe *Tam, kde zomrel Peter* som ohlásil vydanie tejto skladby, ktorú avizoval Teodor Križka v doslove k *Najbližšej k Taju*. Navrhol som to dvojjazyčne. Jožko Zavarský navrhol za ilustrátora Tomáša Krčméryho a pre dizajn Ladislava Vanču. Rátal som s väčším úspechom, ale i táto kniha ekonomicky dopadla zle, v čom bola podobná okrem *Úsmevu nad úsmevom* a Duvala ostatným – okrem tých, ktoré zabezpečil sponzor. Na jeseň 2000 bol v Ružomberku seminár o kostoloch. Stretol som sa tam s Petrom Seppom, ktorý ako kňaz teraz študuje vo Viedni. Navrhol som mu, že mu venujem, alebo predám balíček Schillerovej skladby *Pieseň o zvone/Das Lied von der Glocke*. Ako si nejasne súhlasil. U jeho otca, ktorý nám robieva sadzbu, som ten balíček nechal v čase, keď sme robili na *Človekovi pre nikoho*. Po pár dňoch sa ma Jano Sepp pýtal, že načo som to nechal. Po čase som tam stretol aj mladého Seppu – kňaza a vysvetlujem mu, že keď má kontakty s nemeckými hovoriacimi kňazmi, tak im túto knižočku môže pri príležitostiach venovať. Keď počul cenu 30 Sk, hovorí, že on venuje radšej fľašku vína, lebo to ho vyjde na 20 korún!

R. M. Rilke: Sonety Orfeovi (1999)

Kedysi, asi v roku 1997, mi Teodor Križka dal svoj preklad *Sonetov Orfeovi*. Bral som to tak, že mi to dal prečítať, lebo to je veľká knižka a nenapadlo mi, že by som to mal vydávať. Po čase, myslím, že to bolo pred Vianocami 1998, keď na Žabotovej bola prezentácia rozhovorov

Pavla Čarnogurského, oslovil ma Jozef Mikloško, ktorý vtedy spolu s Teodorom Križkom pôsobili ako poradcovia prezidenta Michala Kováča. Teodor písal Kováčovi nábožné prejavy a Mikloško neviem, čo tam robil, najskôr informátora pre Čarnogurského. Mikloško sa ma pýtal, že kedy toho Rilkeho vydám. Hovorím, že to mi nenapadlo. Rukopis som bral ako takú pozornosť známemu a že je to pre mňa veľká knižka. „Šak, šak, šak mu to to to vy vy vyvydaj, vydaj...“ Bola to asi zo strany veľvyslanca v Taliansku pozornosť za to, že mu Križka, ktorý sa o Mikloškovi zmienil, že nevie písať, dal do literárnej podoby jeho spomienky. Križka sa na margo literárnej činnosti Mikloška zmienil, že síce nevie písať, ale ten obsah je ľudský, v slovenskej literatúre vzácny, preto sa toho ujal. Nuž som sa dal do zháňania sponzora, lebo tržby z predchádzajúcich vydání (*Torzo*, *Pieseň*) boli viac než mizerné.

Ministerstvo kultúry čosi dalo, ale s tým sa nedalo veľa spraviť. Prelom nastal, keď mi riaditeľ Bibiany Peter Čačko poradil, aby som šiel za Stanislavom Vallom na Ministerstvo zahraničia. Ten mi síce nevyhovel v tom, aby pre ministerstvo kúpili Schillerov (nemali peniaze), ale poradil mi, aby som šiel medziiným za rakúskym a nemeckým kultúrnym atašé. Tá Nemka bola akási nadutá baba, ale Walter Persché mi dal cenné rady, ktoré viedli k sponzorom. Tak sme sa mohli pustiť do pekne vypravenej knižky, ktorá v decembri 1999 mala prezentáciu na rakúskom veľvyslanectve.

Pri výpláte sponzorského príspevku zo strany Úradu spolkového kancelára (BKA) došlo k prieťahom, takže príspevkov prisľúbených v mene spolkového kancelára vyplatili až v decembri 2000. To nasledovalo po niekoľkých písomných urgenciách a intervenciách kultúrneho atašé – Waltera Perschého – a po mojej osobnej návšteve s pani Zúbekovou (švagrinou L. Zúbeka) na BKA, jej ďalšou návštevou.

K úspechu napokon viedlo asi to, že sme pred Vianocami s bratrancom Stanom, ktorý pracuje vo Viedni ako čašník, porobili na BKA menší rozruch. Peniaze prisľúbili vydať Stanovi, ale hovoril mi, že ešte tam boli ťahanice. V dohovore s kultúrnym atašé som, adekvátne rakúskym peniazom, zaslal Rilkeho ako dar Rakúskej republiky všetkým mestským a regionálnym (bývalým okresným) knižniciam, katedrám germanistiky, gymnáziám. Vzhľadom na meškание príspevku zo strany BKA meškalo aj odoslanie daru na zostávajúce gymnázia. To sa robí až teraz (začiatkom roka 2001).

Spolu s Rilkeom som zasielal aj Schillera, *Torzo ticha* a *Najbližšej k Taju*.

Karol Kubík
(text bol redakčne upravený)

Umenie a život

(prevzaté z publikácie *(Ne)naplnený čas Pavla Straussa*, ktorú v roku 2006 zostavil Jozef Leikert)

Medicína, literatúra, umenie – ako vieme z kultúrnych dejín – nikdy nemali k sebe ďaleko. Akisto aj preto si boli také blízke, že majú spoločný predmet – človeka, ktorý ich spája. Sú medzi nimi aj iné príbuzenstvá. Straussove úvahy sústredené v knihe *Rekviem za živých* (Bratislava, Slovenský spisovateľ 1991) sa dotýkajú súvislostí umenia, medicíny a takzvaných večných otázok človeka. Nie sú to však nijaké akademické úvahy. Autor neponúka nijaký uzavretý systém názorov (nie náhodou sa v knihe vyskytuje úvaha Program nemať program). Pojmy umenie, literatúra, medicína vymedzujú najmä jeho osobnú životnú pozíciu – sú to mocnosti, ktoré azda najviac určovali jeho životné osudy, jeho cestu životom, a to nielen navonok, ale najmä vnútorne. Napríklad medicína – chirurgia, ktorej odovzdal najviac životných energií a životného času: príznačné je, že ju vonkoncom nechápe iba inštitucionálne, ale skôr existenciálne. Pokladá ju za determinujúcu silu v takmer osudovom zmysle (nemôžno jej uniknúť). Je aj živým sprostredkovateľom umenia, literatúry a myslenia, ktoré sú okrem toho, pravdaže, zakotvené v bytostnej štruktúre autorovej osobnosti, v jej subjektívnej – individuálnej kultúre. Autor sleduje objektívne, historické súvislosti a filiacie týchto fenoménov, predovšetkým cez ne reflektuje svoju vlastnú životnú pozíciu v siločiarach ich napätí.

Z tohto hľadiska má jeho kniha výrazný autobiografický základ, je určitým druhom životnej bilancie, autobiografie, vnútornej biografie. Úvahy Pavla Straussa sú plodom celoživotného premýšľania. Príťažlivosť jeho myslenia vyplýva z jeho prenikavosti, ale aj z prepojenia s ľudskou substanciou mysliaceho človeka, pretože mysliace „Ja“ je tu viac ako „Ja“ vedomia (teda napríklad neosobnej systematickosti) – hovorí niečo dôležité o celom človeku, o jeho spôsobe, akým je na svete (čo platí o najlepších partiách tejto knihy). Toto myslenie sa uskutočňuje v čase, reflektuje čas i konkrétny čas pozemského bytia človeka (esej O kráse starnutia), pritom možno povedať, že mysliace „Ja“ je bez veku, nemá roky, mysliaci človek starne bez starnutia, vašeň myslieť nezhasína ako iné vašeň, nie je len bez veku, ale aj nad ním, hoci sa tiež špecificky mení, obstojí i v búrkach a nepriazni času. Aj

keď myslenie a žitie azda nie sú totožné, inklinujú k jednote, konštituuujú mysliacu existenciu človeka, jej skúsenosť, ktorá sa završuje v textoch, v ich písaní, pretože ani tento aspekt si pri Straussovi nemožno odmyslieť. Myslenie, rozvažovanie, meditácia, kontemplácia, dnes by sme povedali reflexia, ako sa zdá, patrí k „liturgii“ života Pavla Straussa, chirurgovho života, k jeho životným formám na rozhraní medicíny, literatúry a umenia – hudby, sveta slova a zvuku, ku ktorým sa ustavične vracia v týchto úvahách, ku ktorým inklinuje, okolo ktorých jeho myslenie osciluje. Horizont jeho myslenia určuje obsah jeho duchovnej skúsenosti, ktorú sprostredkúva v tejto knihe. Jej pravdu si ustavične overuje v estetickej aréne, vo svete jej konfigurácií, antinómií, výrazovej komplexnosti, ktorej stopy nesú jeho vlastné úsilia manifestované v textoch. Estetický postoj, ktorý zaujíma, ponúka skúsenosti možnosť reflektovať aj neestetickú životnú prax, jej zmysel pre najdôležitejšie z umení – umenie žiť.

Vzťah umenia a života, život ako umenie: kdesi sem azda smerujú úvahy Pavla Straussa. Straussova kniha vrcholí v tretej, záverečnej časti, nazvanej *Rekviem za živých* (názov, ktorý nesie aj celok). Spája viacero úvah, v ktorých autor rozvíja svoju „tanatológiu“ – filozofiu smrti. Smrť, o ktorej ako ľudia nevieme myslieť, pred ktorou ľudské myslenie zlyháva, v lepších prípadoch sa utieka k obrazom, nie je jednou z mnohých tém Straussových reflexií, ale ich hlavnou témou, bezpodmienečnou, kategorickou. Pre lekára – chirurga je to navyše téma tém: Veď kto iný, ak nie on, vie, o čom je reč, kto iný ako on vie lepšie, ako ľudská reč – a nielen ona – zlyháva pred jej majestádom, pred hraničnou skúsenosťou, ktorá sa kumuluje v každodennosti, pred zónou tajomstva, ktorého bol tak často očitým svedkom. O čom hovorí, keď hovorí o nevýslovnom? Chirurg sa konzekventne vyrovnáva so svojím profesionálne určeným vzťahom k smrti a ani v najmenšom nepodlieha pokušeniam cynizmu, ktoré často podmieňuje.

Prenikavý obraz paradoxnej situácie lekára ako človeka, ktorého spája s pacientmi spoločný údel ľudskej konečnosti, hoci sa od neho všeobecne očakáva, že je nad ňou, s akým sa stretávame v Straussových úvahách, je príkladom sebachápania tejto výnimočnej profesie, ktoré otvára hlboký rozmer nazerania na človeka vôbec (pohľady do jeho *conditio humane*).

Straussovo tanatologické myslenie nič neuberá fenoménu smrti z jeho paradoxnosti, ale ju (smrť) skôr vyhocuje. Zaujímá ho skôr pohľad na život z pozície či perspektívy smrti, v ktorej nevidí koniec života, ale jeho metamorfózu. Aj pre neho znamená úľak, akceptuje ju však aj ako veľký dar, ktorý nás robí ľuďmi, bez ktorého niet slobody, étosu, ducha, lásky, dotyku s transcendentnom, dialógu s Bohom, vedomia jedinečnej hodnoty pozemského života a neopakovateľnej hodnoty iného človeka. Myslenie o smrti sa tiahne Straussovým filozofovaním ako červená niť. Predovšetkým o nej platia slová filozofa Schopenhauera ako o inšpirujúcom géniovi. Aj Strauss vie, že bez tohto hlbokového súvisu aj ušľachtilé ľudské úsilia upadajú do sterilnosti.

Zmysel smrti vidí v tom, že má inšpirovať „hlavný program života“. Len odtiaľto možno dovidieť na jeho celok. Fyziognómiu Straussovej intelektuálnej krajiny v knihe *Rekviem za živých* primárne určuje skúsenosť lekára – chirurga, nie menej však duchovná senzibilita všeludskej problematiky. Jeho texty sa vyznačujú cnosťami, akými sa literárne písanie chválieva od nepamäti: prenikavosťou, zvrstvenosťou, noblesou, distingvovanosťou, vyváženosťou, šarmom, vtípnosťou, blízkosťou i odstupom, múdrosťou, miernosťou, kultivovanosťou, múzickou citlivosťou a citovosťou, espiritom, eleganciou slova a vety. (V dialektike blízkosti a odstupu sa miestami rozchádza so stanoviskami, ktoré viac zdôrazňujú kritický odstup, napríklad v interpretácii A. M. Mahlerovej, ktorej podľa dobových svedectiev nevelmi sedí obraz „hlboko zbožnej stareňky s výzorom tridsaťročnej ženy“.)

Pri Straussových úvahách si uvedomujeme, aké ťažké je opísať stavy autentickú ľudskú existenciu v podmienkach, v akých sme žili a pracovali, uskutočňovali svoje životy a sny. Jej pomocné kategórie ako identita, celistvosť sú skôr symbolmi, ktoré viac zamlčujú ako vyslovujú. Strauss dôverne pozná mlčanie, partnera každého dialógu človeka so sebou a druhými („Oblasť myslenia je ohraničená mlčaním.“). Právý život nemá hotový jazyk; je ním jazyk poézie a neverbálny jazyk hudby? Literatúru a hudbu Strauss chápe ako miesto sprostredkovania pravého života v nepravom. Jeho vlastné hľadanie jazyka autentických hodnôt má svoje miery, princípy pascalovskej harmonickej vyrovnanosti práve srdca a intelektu. Tak vidí aj človeka, trstinu klátiacu sa vo vetre, ale aj bytosť ukazujúcu ďaleko ponad seba, do večnosti, pretože mu je obrazom absolútna.

Vincent Šabík

Stáť nezlomená

Na Pavla Straussa som natrafila v minulosti už párkrát. Bolo to vďaka môjmu kolegovi a dobrému kamarátovi Enzovi Passerimimu. Mala som to šťastie, že sme zdieľali pár rokov jeden kabinet na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Tých párkrát bolo vtedy, keď z ošúchanej koženej aktovky vytiahol starosvetsky vyzerajúci výtláčok *Listov Pavla Straussa*. Z úcty k Enzovi som si ho prečítala a založila *ad acta*, kdesi hlboko do šuplíka, k veciam, ktoré sú síce zaujímavé, ale pre moju súčasnú životnú situáciu irelevantné, nepotrebné. Zvykne sa vraviť, že majster prichádza vtedy, keď je žiak pripravený. Majster bol, prirodzene, v mojom prípade Strauss a mňa na stretnutie s ním dokonale „pripravilo“ kovidové obdobie, keď mnoho mojich istôt, priorít a predstáv prešlo nemilosrdnou skúškou správnosti. Po tých dvoch rokoch kolektívneho šialenstva, keď politickí predstavitelia a rozhodovači urobili z izolácie ľudských bytostí a z kumulácie funkcií spoločenskú normu (čo som ako pracujúca matka troch malých detí, ktoré zostali doma dlhé mesiace, nedokázala vlastnými silami zvládnuť), mi ktosi v jednej kaviarni na hornom Liptove len tak mimochodom zaspieval pár veršov z Ráfusovho rekviemu pre Pavla Straussa. A potom prišlo postupné spoznávanie tohto veľkého človeka, ktorý žil mimo režimov a ideológií, ktorý napriek búrkam dejinného vývoja stál pevne, nezrútil sa, ani sa nestožoval, ale pomáhal ľuďom bez rozdielu.

Podobne ako môj starý otec, i on pochádzal z Liptova, aj on bol lekár, aj on pracoval v štyridsiatych rokoch predchádzajúceho storočia v ružomerskej nemocnici (teoreticky sa teda mohli stretnúť), aj on sa pozeral do očí smrti, ktorá sa dívala z hlavni nemeckej stráže, a tiež sa táto hraničná situácia skončila zázrakom, s tým rozdielom, že môjho starého otca vraj zachránil istý šušľavý Cigán, ktorý začal pred Nemcami kričať, že ten mladý muž je doktor a nie partizán. Medzi osudom oboch mladých doktorov bol však jeden zásadný rozdiel: starého otca partizáni odviekli do hôr ako lekára, kde prežil pochod cez

Prašivú a následne upadol do depresie, z ktorej sa dlho spamätával. Pamätám si ho ako melancholického starého muža, ktorý ožíval len vtedy, keď za ním prišli pacienti (liečil totiž ešte aj na dôchodku). Iste, v životných príbehoch ľudí má svoj podiel aj genetická predispozícia, no čítajúc Straussa sa mi zdá, že napriek hrôzom a otrasom, ktoré prežil (smrť krstných rodičov a priateľov vo vyhľadzovacom tábore, každodenný kontakt s utrpením, a zvlášť detským, zrušenie sľubnej a ľudsky zmysluplnej kariéry zo strany súdobých potentátov), zostával stáť nezlomený, naďalej tvoriaci, naďalej pomáhajúci a predovšetkým zakotvený v Bohu. Niežeby si nekládol otázky a nechvel sa; veď čo je pevné, nie je bez chvenia. Stačí si prelistovať jeho autobiografiu alebo denníky, aby sme videli, ako sa neprestajne zaoberal otázkou zmyslu existencie človeka a plnosťou života (obzvlášť ma oslovuje pasáž z úvodnej kapitoly *Človeka pre nikoho*: „Keď sa začína život, začína sa samota. Nie ako oblasť ničoty, ale ako plnosť zážitkov naplnených v nekomunikatívnom. Ohradená intenzita“ (Človek pre nikoho, s. 15).

A tak Straussov život sa môže stať návodom, ako zmysluplne prežiť ten vlastný. Dá sa to jedine opierajúc sa o tri piliere, ktoré boli piliermi aj v Straussovom živote: viera v Boha, pomoc ľuďom, vďačným i nevďačným (nevídané a hlavne nepochopiteľné v dnešnej dobe všadezúriaceho individualizmu!) a tvorba či rozvíjanie umenia, všetkého, čo je krásne, hudby či poézie, teda toho, čo sa nepohybuje v racionalistických súradniciach, ale toho, čo má ako poézia „korene v iracionálne“ (s. 171), toho, čo robíme len tak, bezdôvodne, lebo je to pekné a naplňa nás to, hoci z toho nijaké hmotné dobro nemáme. A to bezpochyby ide proti duchu dnešnej utilitaristickej doby, kde jediným zmyslom života je dosiahnutie materiálnych alebo profesionálnych úspechov.

To všetko je potrebné, aby človek prežil dnešné časy, v ktorých sa veľa ne-normálnych vecí vydáva za normu či ne-bodaj prirodzenosť. Veď mnoho z toho, čo Pavol Strauss písal v rokoch viac či menej krutého komunizmu, platí doteraz a je až zarážajúce, že isté spoločenské konštanty zostali desaťročia bez akejkoľvek zmeny, napriek tzv. zmenám režimu naďalej žijeme „v dobe, ktorá úradne

vraždí možných nenarodených géniov a požičiava si náboje odcudzenej výrečnosti na zakrytie strachu a neschopnosti, ktoré sa maskujú bezočivosťou. V dobe, keď schopnosť myslenia je predizbou zločinu, keď zásadovosť sa izoluje ako psychický infekt...“ (Človek pre nikoho, s. 38).

Rada by som v tomto osobne ladenom texte poďakovala ľuďom, ktorí mi naznačili cestu k Straussovmu dielu. Nie je jednoduché a nie je to čítanie na dobrú noc. Jeho úvahy sú plné metafor, veď Strauss bol dušou básnik a nie náhodou medzi ním a Ráfusom vzniklo hlboké priateľstvo; obaja Liptáci, boli na jednej vlne, nehľadiac na konfesijnálne rozdiely. Fakt, že hlboké vnímanie života ako poézie spája, je inšpiratívny aj v tejto dobe, keď množstvo deliacich názorových čiar pretína naše rodiny a priateľstvá.

A ešte jedna vec je inšpirujúca pre súčasníkov, aj pre tých, ktorí si myslia, že stoja na správnej strane a ľahko skĺznu do „spravodlivého hnevu“, odkiaľ je už len krôčik k nenávisti, ktorá sa potom vylieva najlepšie verejne a na sociálnych sieťach. U Straussa ma dojíma a privádza do hlbokého úžasu absolútna absencia nenávisti voči tým, ktorí mu ublížili, či už preto, lebo bol Žid, alebo neskôr, lebo bol kresťan. Napriek všetkým a všetkému zostal vo vnútri jemný, verný a nezlomený. Vďaka svojim trom pilierom. Veľmi si želim, aby tieto piliere podopierali aj môj život a aby som vďaka nim zostávala stáť nezlomená, bez ohľadu na okolnosti efemérneho časopriestoru.

Stanislava Moyšová

TANTUM ERGO

(Pavlovi Straussovi)

*Až na hraniciach bolesti
do básní chytil hlásky z neba.
Pod dušu klavír pomestil,
v krajine tkanív a ihiel sa nebál*

*načúvať pulzu večnosti,
prijímal slovo pod obojím,
veď láska všetko premostí,
navracal pľúciam na hoboji*

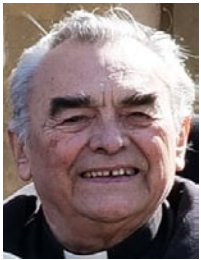
*svätý dych z hĺbok Božích rán,
otváral srdce dokorán
láske cez chirurgické nitky.*

*Dobrota, ľudskosť, pokora,
Boh si ho piesňou povolal
k adorácii do sanitky.*

Jozef Tomášik

Kamienky do mozaiky spomienok na pátra Oskára Formánka, SJ

Hrubý náčrt osobnosti pátra Oskára Formánka, SJ, sa úspešne podarilo vytvoriť trom spoluautorom – Petrovi Brindzovi, Pavlovi Jakubčinovi a Miroslavovi Mešťanovi pod editorstvom Mareka Rímskeho z osobných fondov jezuitských kňazov v Centre spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach na vedeckovýskumnom pracovisku Teologickej fakulty Trnavskej univerzity ako 25. publikáciu v roku 2020. Aj z pera Pavla Jakubčina vyšiel dokument o prenasledovaní pátra Oskára Formánka, SJ, Štátnou bezpečnosťou, publikovaný v periodiku Ústavu pamäti národa, roč. 12, č. 2 (2016). Tieto dva pramene poskytujú základnú faktografiu jeho života s osobitným akcentom na jeho horlivý a nekompromisný zápas s militantným ateizmom v totalitnom systéme bývalého Československa – podľa výroku proroka Eliáša – „Plný som horlivosti za Pána, Pána zástupov“ (1Kr 19,10).

Ak by som mohol stretnutie s pátrom Formánkom považovať pre seba za veľkú česť, tak tým skôr by som toto stretnutie mohol považovať za Božiu milosť, veľký Boží dar – že som mohol byť celkom zblízka

svedkom jeho obdivuhodného života vyše dvadsať rokov počas jeho pobytu v Prešove až do jeho smrti – čo tiež zanechalo aj na mojom živote hlboké stopy.

Keď sa ma dnes niekto opýta, kto mňa pripravoval a formoval pre kňazstvo, vždy rád a trošku s úsmevom odpoviem – mňa formoval Formánek. Ale poďme už pomaly k tým kamienkom do mozaiky, ktoré mi ešte doteraz ostali v pamäti, lebo už tiež pomaly ťahám na osemdesiatpäťku.

O pátrovi Formánkovi som prvú informáciu po jeho krátkom kaplánskom pôsobení v Prešove a vo farnosti Svinia ako „svinský farár“ – čo sám o sebe žartovne hovorieval – získal od môjho osobného priateľa Mikuláša Bačinského (Miška), syna gréckokatolíckeho kňaza¹, ktorý mi ho charakterizoval slovami: „To je jezuita, ktorý má v jednom vrecku Marxov kapitál a v druhom vrecku Sväté písmo.“ Mikuláš už patril do malého Formánkoveho spoločenstva, do ktorého pozvali aj mňa. Tak sa uskutočnili prvé stretnutia s Formánkom na horskej chate neďaleko Sabinova, ktorú mal Mikuláš k dispozícii a kde sa uskutočňovali prvé formačné stretnutia. S Mikulášom Bačinským, ktorý pracoval v Slovenskej sporiteľni v Prešove, som bol takmer denne. Spolu sme cestovali na svoje pracoviská a páter Formánek býval častou témou našich rozhovorov. Mikuláš ma zároveň zoznamoval so životom a spiritualitou gréckokatolíckej cirkvi. Pred r. 1968 sme často bývali spolu na sv. omšiach v rímskokatolíckom kostole v Sabinove a po r. 1968, kedy bola Gréckokatolícka cirkev opäť obnovená, býval som občas aj na sv. liturgiách v gréckokatolíckom chráme. Páter Formánek vysvetlil tajne Mikuláša Bačinského za gréckokatolíckeho kňaza, ale, žiaľ, po krátkom čase ochorel na rako-

vinu pľúc a odišiel do večnosti. Som veľmi vďačný Bohu, Pánovi, za Mikuláša, ktorý ma priviedol a zoznámil s pátrom Formánkom. Pomohol mi úspešne zvládnuť východný obrad katolíckej cirkvi, pre ktorý ma neskoršie vysvätil.

Z môjho bezprostredného a živého kontaktu s pátrom Formánkom, ktorý prerástol takmer do familiárneho vzťahu, už môžem ponúknuť pomerne pestrú kolekciu jeho postojov, udalostí, alebo výrokov, ktoré poznám z našich osobných rozhovorov.

Veľmi ma oslovil príbeh z internačného tábora v Podolínci v rámci „Akcie K“², keď sa rehoľníci z rôznych reholí spoločne modlili v jednej väčšej miestnosti a po modlitbe sa páter Formánek všetkých opýtal: „Bratia, kedy sme si my sami našli takú vzácnu príležitosť takto spoločne sa pomodliť, akú nám ponúkli komunisti, ktorí nás sem násilne sústredili?“ Niektorí bratia v zásadnom nepochopení mu túto otázku vyčítali, ale on im ešte pridal dodatok slovami: „Ak nepochopíme, čo nám Pán, Boh chce povedať týmito bolestnými udalosťami, ktoré práve znášame a ešte budeme štyridsať rokov totality znášať, tak nám znova vydrhne chrbáty drôtenou kefou.“ Mnohí totiž vtedy ešte nedokázali pochopiť, čo už dobre chápal Formánek, že táto bolestná tortúra rehoľníkov je súčasťou veľkej katarzie cirkvi.

Zo spomienok na jeho väzenie, hlavne vo Valdiciach, mi v pamäti utkveli spomienky na prehladky, keď väzenskí dozorcovia robili v jeho cele tzv. „filcung“ (hľadanie niečoho, čo väzenský poriadok nedovoľoval mať) a následná „korekcia“, ako trest izolácie (samotky), za porušenie väzenských predpisov. On sa vždy v duchu tešil, že si mohol osamote urobiť dobré ignaciánske duchovné cvičenia. Hovoril: „Oni ma chceli potrestať a vytvorili mi ideálne podmienky na moje duchovné zúšľachtenie.“

Po návrate z väzenia do civilného života a následne na rôzne pracoviská, sa postoje ľudí k nemu výrazne polarizovali, už aj preto, že bol neprestajne sledovaný štátnou bezpečnosťou (ŠtB) a ich spolupracovníkmi, a to nielen v profánom prostredí,

ale aj v prostredí cirkvi. Pre tých, ktorí boli lojálni k totalitnému komunistickému systému, bol Formánek nekompromisným odporcom – „tvrdohlavým jezuitom“, ktorému sa treba vyhýbať a nekomunikovať s ním. Ale pre

Biskup Oskár Formánek, SJ, svätiteľ Jozefa Voskára. Súkromný archív Jozefa Voskára.

tých, na ktorých tvrdo doliehala mašinéria militantného ateistického režimu, tí si ho vysoko vážili ako húževnatého bojovníka za ľudské a náboženské práva, za slobodné vyznávanie a praktizovanie kresťanského života.

Pri akejsi príležitosti navštívil Formánek biskupa Feranca v Banskej Bystrici³, ktorý mu celkom dobornyseľne v rozhovore povedal: „Oskar, Oskar, ty si ale poriadne tvrdohlavý“, na čo mu Formánek pohotovo odpovedal: „Excelencia, aj tvrdohlavosť je Boží dar, zvlášť ak sa použije na naozajstné dobro cirkvi.“

Neúnavná aktivita v publikačnej činnosti bola aj pre nás, jeho spolupracovníkov, príležitosťou formou samizdatu šíriť kvalitné ovocie jeho obdivuhodného intelektu. Okrem iného dlhodobo pracoval na exegezách nedeľných evanjeliových perikop troch liturgických cyklov A, B, C, ktoré aj ukončil a dal kňazom, ktorí mali o ne záujem. Dostali sa do rúk aj renomovaným homiletikom, medzi ktorými sa jeden vyjadril, že lepšie exegezy ako tieto ešte v živote nečítal, kým nevedel, kto je ich autorom – Formánek sa pod samizdaty zásadne nepodpisoval. Keď sa dozvedel o Formánkovej autorstve – exegezy už najlepšie neboli. Homiletik totiž patril k „pacistom“.

Osobná situácia nastala, keď Formánek podal žalobu na Spolok sv. Vojtecha za nerešpektovanie autorských práv vo veci jeho prác na liturgických textoch. Túto situáciu využili jeho odporcovia z radov „PIT“⁴, aby v očiach jednoduchých veriacich zdiskreditovali katolíckeho rehoľného kňaza (vtedy väčšina nevedela, že Oskár Formánek je tajným biskupom), ktorý sa súdil so Spolkom sv. Vojtecha, ktorý v tej dobe bol jediným štátom povoleným spolkom, ktorý pre rímskokatolíckych veriacich vydával pekné čítanie v spolkových kalendároch a podielových knihách so životopismi svätých. Nikto však týmto ľudom nepovedal, že Spolok sv. Vojtecha bol za totalitného Československa nástrojom ateistického ministerstva kultúry. Skutočný rozmach veriacich nebol prioritou.

Život cirkvi v podmienkach militantného ateizmu mal v bývalom Československu svoju vlastnú taktiku a stratégiu, ktorá bola určená tzv. mexickými fakultami pápe-

ža Pia XII.⁵, ale bola prakticky riadená Duchom Svätým, ktorému sa ochotne podriaďovali v spolupráci aj také osobnosti, akou je spomínaný páter Oskár Formánek, SJ. „Duch Svätý a my sme rozhodli“..., čítame v Skutkoch apoštolov (Sk 15,28)... Prezierať osobnosť pátra Formánka s integrálnym myslením má svoje plné uplatnenie v intenciách Božieho slova práve v krízových situáciách života cirkvi, ktorá prináša dobré ovocie pre všetkých a ukazuje smer, kam sa treba uberať. Toto všetko sa dialo za pochodu, kde neplatilo príslovie: „drž hubu a krok“. Všetko to, čo dnes zdôrazňuje pápež František – potreba slobodného priestoru, kreativity a synodality už v katakombách cirkvi za totality zapúšťali u nás svoje korene. Toto sa dialo v malých, živých komunitách, ktoré majú v budúcnosti cirkvi svoju veľkú perspektívu.

Skrytý komunitný život sa zabezpečoval obozretnosťou pri vzájomnej komunikácii jej členov – nič sa nedojednávало telefonicky, len osobne. Autá v noci boli roztrúsené na rôznych miestach, len nie tam, kde sa konala nejaká tajná akcia. Na miesta stretnutia sa neprichádzalo a z nich sa neodchádzalo naraz, ale postupne. Nikto sa nič zbytočne nepýtal. Páter Formánek vždy zdôrazňoval: „Keď ťa komunisti zatknú, iba to, čo nevieš, nevyzradíš. Nikde si nepíš žiadne zoznamy adries. Nikdy si nepýtaj lístok na vlak s udaním cieľovej stanice, ale iba cenu lístka, za ktorú sa dostaneš do svojej stanice.“ Na toto všetko a na množstvo iných obozretností nás páter Formánek poučoval a zameral tiež na to, ako sa správať na výsluchoch, pri domových prehliadkach a pod. Rád nám pripomínal odkaz pátra Jozefa Zvěřinu, ktorý radil: „Všetko im zaprite, okrem vlastnej viery, lebo nemajú právo poznať pravdu, lebo ju vždy zneužijú proti nám.“

Exkluzívne právnické vzdelanie nášho i medzinárodného práva, najmä v otázkach ľudských práv, mal páter Formánek „v malíčku“ a ocenili to aj samotní vyšetrovatelia Štátnej bezpečnosti, ktorí mu občas aj lichotili. On ale hneď vycítil ich skrytú snahu získať ho pre spoluprácu, v čom ich ale zväčša zastavil a dal im najavo, že ich prekukol a že nič z toho nebude. V jeho kauze sa sám obhajoval dokonalým právnickým štýlom a kvalifikovanou právnickou terminológiou (Mt 10,19-20). Veľké právnické fiasko utrpela obžaloba aj v záležitosti tzv. súdnych znalcov na zhabanú náboženskú literatúru. Získané právnické skúsenosti poskytoval ochotne a iniciatívne aj iným, ktorí boli v podobnej situácii náboženských procesov, ako bol on. Úspešne poslúžil aj františkánskej reholnej komunite. Reholná sestra Helena Törkössová bola odvážna prísť za ním a prosiť ho o právnickú a morálnu pomoc. Páter Formánek bol aj pre mnohých menej známych veľkou oporou a zároveň veľkou autoritou.

Nezabudnuteľné sú pre mňa najmä formačné stretnutia, ktoré vždy začínali

slávením svätej omše – občas aj s prekvapivými úmyslami – za Brežneva, za Husáka, za vyšetrovateľov ŠtB a pod. Tieto tajné stretnutia sa končievali aj neskoro v noci. Hostitelia tiež nezabudli na skromné agapé. Páter Formánek ako „cukrovkár“ sa vždy ochotne podujal poponúkať nás nejakým koláčikom, aby si popri tom aj sám mohol zobrať, čo mu chutilo – no zároveň vedel o nebezpečenstve svojej choroby. Bývala to pre nás chvíľka rozpakov, či úsmevov, alebo aj pozdvihnutý prst na pátra. Stála namáhavá práca a neustály tlak a sledovanie prenasledovateľmi, vedomie, že má doma odpočívacie zariadenie sa podpísali aj pod jeho zdravotný stav. Vysoký tlak (aj 120 na 260), ktorému sme my jeho blízki hovorili „charizmatický“, pomaly ale isto uberal jeho sily. Prekonaná mozgová príhoda uzavrela kapitolu jeho aktívneho zápasu s tými, čo chceli cirkev u nás umlčať a zlikvidovať. Dožil sa pádu totality, ale veľká škoda, že už nemohol oživujúcim duchom katakomb ovplyvňovať život cirkvi v nadobudnutej slobode.

Do kolekcie spomienok na pátra Formánka nemožno nepridať skúsenosti z vyšetrovačiek, ktoré sme v jeho kauze všetci absolvovali. Keď dostal predvolanie na výsluch, dal nám to vždy vedieť a prosil nás o modlitby. My sme boli po takýchto modlitbách ako „vyžmýkané citróny“ a on sa vždy cítil ako víťaz v boxerskom ringu. Keď sme sa opäť stretli, nikdy nezabudol poďakovať za modlitby „boxerským gestom“. Tu chcem ešte pridať vlastný zážitok zvláštnej radosti po absolvovaní výsluchov, ktoré sú vyjadrené v Skutkoch apoštolov: „Zavolali apoštolov, dali ich zbičovať, prikázali im, že nesmú hovoriť v Ježišom mene a prepustili ich. A oni odchádzali z veľrady natešení, že boli uznaní za hodných znášať potupu pre toto meno“ (Sk 5,40-41). Aj Petrov list je veľkým potvrdením významu týchto skúšok pre život cirkvi (1Pt 4,12-13).

V dotváraní mozaiky spomienok na pátra Formánka nemožno neuložiť kamienok nášho vrcholného vzťahu, keď ako môj svätiteľ vložil na mňa ruky a sprostredkoval úžasný Boží plán pozvať ma k služobnému Kristovmu kňazstvu. Dňa 3. júna 1979 na sviatok Turíc, v panelákovom byte v Sabínove, za účasti dvoch svedkov, mojej manželky a jedného diakona, ma biskup Formánek tajne vysvätil za kňaza. Primičnú omšu som tajne slúžil na druhý deň sám na lavičke pred kostolom v rímskom obrade. Zažil som tajomstvo nezasluženého daru, dávno Bohom pripraveného a teraz výdatne kropeného slzami šťastia a radosti, ktoré ma zvlažujú pre plodný kňazský život až doteraz. V utajenom kňazskom živote až po rok 1991 som mal možnosť poslúžiť aj svojmu svätiteľovi najmä v zhoršujúcom sa zdravotnom stave, keď si už vyžadoval kvalifikovanú lekársku a paliatívnu starostlivosť. Bol umiestnený aj do sociálneho zariadenia na Cemjate, známom svojim nízkym stupňom starostlivosti, odkiaľ

sa mi ho podarilo v kompetencii poslanca preložiť do zariadenia s vyšším štandardom starostlivosti v blízkosti jeho bytu na Kotradovej ulici v Prešove.

V mozaike spomienok na pátra Formánka by nemala chýbať zmienka aj o tom, že v letných mesiacoch rád chodieval do prírody na zber liečivých bylín, z ktorých si varieval čaje. Obzvlášť mal rád pamajorán, ľudovým názvom „dobrá myseľ“. Občas nás vtedy pozýval k zberu „dobrej mysle“ a žartovne nás povzbudzoval k dobromyseľnosti.

Posledná perlička sa týka prosieb a modlitieb za neho. V tom bol k nám vždy jednoduchý a skromný, keď povedal: „Pomodli sa za mňa aspoň jedno zbožné Amen.“

Z toho, čo som tu len v slabých náznakoch o pátrovi Formánkovi napísal, vyplýva, že aj on svojím mučeníctvom nervov prispel k pádu militantného ateistického Molocha v bývalom Československu. Jeho húževnatý nekompromisný zápas priniesol ovocie v živote cirkvi, ktorá práve vo svojich katakombách v dvadsiatom storočí naznačila smerovanie k vyšším kvalitám jej svedectva a služby pre tento svet. Mimoriadne podmienky si vyžadovali aj mimoriadne prostriedky, ktoré určoval Duch Svätý v spolupráci s tými, čo boli pre jeho vanutie otvorení. Nebolo to žiadne provizórium, ale reálny prejav zdravého dynamického rozvoja cirkvi s perspektívami pre tretie tisícročie kresťanstva. Už tu sa zapúšťali korene toho, o čo sa dnes usiluje pápež František. V katakombách sme zažívali fenomény, synodality, kreativity a slobody aj s rizikami omylov, ktoré vždy sprevádzajú vytúžené dosiahnuté úspechy, v permanentne sa reformujúcej Kristovej cirkvi. Posun do vyšších kvalít cirkvi nastáva vždy viac v obdobiach väčšieho odporu prostredia ako v obdobiach relatívneho pokoja. Štyridsať rokov militantnej ateizácie u nás je toho zjavným dôkazom, i počtom blahoslavených z tohto obdobia.

Celkom v závere sa mi žiada odcitovať z listu Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II. zo 14. mája 1979, kde páter Formánek okrem iného napísal: „Svätý Otče, poznáte naše Slovensko, poznáte aj pomery u nás. Preto nám budete môcť tým lepšie pomáhať v čase duchovného triedenia, keď veľký ateistický buldozér z Božej vôle odpratáva cirkevnú starinu, aby z trosiek našej duchovnej kalvárie povstal nový, moderný koncilový chrám Svätého Ducha.“ Táto Formánkova výpoveď nestratila na svojej aktuálnosti v istej dobe ani dnes. Je nadčasová.

PS 1: Dr. Ján Bilas, jeden z troch tzv. „súdnych znalcov“ prišiel za mnou s prosbou, aby som mu sprostredkoval osobné stretnutie s pátrom Formánkovi, aby sa mu mohol v ľútosť ospravedlniť za svoj podiel v jeho kauze⁶. A tak sa aj stalo.

PS 2: Na chodbe jednej z prešovských nemocníc, kde som čakal na svoje ošetre-

nie, si na lavicu pre čakajúcich pacientov prisadol starší muž, ktorého som okamžite spoznal. Podišiel som k nemu, pozdravil som ho a dal som mu otázku, či ma pozná. Nenechal som ho dlho na pochybách. Povedal som mu, že aj ja ho dobre poznám ako vyšetrovateľa ŠTB, majora Michala Balanika. Ostal prekvapený, keď som mu povedal, že ma vypočúval v kauze Formánek – Kožarová. Jediné, čo sa ma on sám stihol opýtať, bolo, či ma nebil. Keď som mu povedal, že nie, ostal pokojnejší a dostal odo mňa lekciu odpustenia, bratského objatia a slzu vzájomného dotatia.

Deo gratias!

Jozef Voskár,
sacerdos clandestinus

Poznámky:

- 1 Irenej Bačinský bol v čulom kontakte s biskupmi mučeníkmi, blahoslavenými Pavlom Petrom Gojdičom, OSBM a Vasilom Hopkom.
- 2 „Akcia K“ bola protiprávna násilná likvidácia mužských rehoľných rádov a mníšskych komunít v komunistickom Československu. Presne o polnoci z 13. na 14. apríla 1950 obsadili príslušníci Ludových milícií, Verejnej bezpečnosti a Štátnej bezpečnosti všetky objekty mužských reholí a mníšskych komunít a internovali ich do tzv. záchytných kláštorov. Akciu K sprevádzalo násilie, ponižovanie, ale aj rabovanie a ničenie majetku (vzácných rukopisov, obrazov, nábytku, liturgických predmetov a pod.).
- 3 Mons. Jozef Feranec (1910 – 2003) bol biskupom na čele banskobystrickej diecézy v rokoch 1972 až 1990 a kolaborantom s komunistickým režimom. Bol aktívnym členom Združenia katolíckych duchovných *Pacem in terris* až do jeho zániku krátko po Nežnej revolúcii v novembri 1989, a to aj napriek tomu, že Svätá stolica už v roku 1982 toto združenie verejne odsúdila dekrétom *Quidam episcopi*. Ešte v roku 1986 bolo 29 % kňazov členmi organizácie. Kňazi, ktorí kolaborovali s komunistickým režimom a boli členmi Združenia *Pacem in terris*, sa nazývali „pacisti“. Po Nežnej revolúcii mnohí z nich zastávali dôležité pozície pri obnovovaní cirkevného života v Československu.
- 4 Skratka „PIT“ označovala členov Združenia katolíckych duchovných *Pacem in terris*, tzv. „pacistov“.
- 5 „Mexické fakulty“ je všeobecné označenie pre súbor dišpenzov, ktoré pápež udelil ohrozenej a prenasledovanej cirkvi v Mexiku v prvej polovici XX. stor. počas občianskej vojny, v ktorej bola mexická cirkev a jej predstavitelia vraždení a väznení. Ide o dišpenzy, ktoré pápež udeľoval na prechodnú dobu prenasledovaným alebo prenasledovaním ohrozeným biskupom. Takáto situácia nastala aj v totalitnom Československu. Dišpenzy sa vzťahovali na situácie, ktoré si vyžadovali mimoriadne situácie a kde by dodržiavanie bežných pravidiel ohrozovalo fungovanie cirkvi, alebo by ohrozovalo aj priamo životy ľudí. „Mexické fakulty“ umožňovali slovenským a českým biskupom a kňazom vykonávať ich poslanie takým spôsobom, ktoré by inak, podľa Kóde-xu kanonického práva, podliehalo schváleniu nadriadených. Išlo o dišpenzy v oblasti organizovania života cirkvi, disciplíny a liturgie.
- 6 Bližšie o kauze pozri štúdiu Pavol Jakubčín: Jezuita Oskár Formánek a Štátna bezpečnosť. In Pamäť národa. Ústav pamäti národa. N° 2, ročník XII, 2016, s. 21 – 46.

Spomienky na Pavla Straussa z pera pani Iboje Wandall-Holm

Dánska spisovateľka a prekladateľka Iboja Wandall-Holm (nar. 1922) sa narodila vo Vrbovom, vyrástla v Liptovskom Svätom Mikuláši. V roku 1942 ako deväťnásťročná utiekla spolu s mladšou sestrou Lilou do Maďarska pred deportáciami do nemeckých vyhladzovacích táborov. Prežila osviečimské peklo a o tejto skúsenosti napísala sugestívnu, krásnu a zároveň hrozivú knihu Moruša. Po druhej svetovej vojne pôsobila v Prahe. Vyštudovala žurnalistiku a pracovala pre Československý rozhlas. V roku 1947 sa vydala za Dána a stala sa dánskou občiankou. V roku 1956 sa odsťahovala do Kodane, kde žije dodnes. V roku 1991 prvý raz vyšla Moruša (Morbertræet), ktorá sa o deväť rokov dočkala druhého, rozšíreného vydania s názvom Zbohom, storočie (Farvel til århundredet). Druhé slovenské vydanie je rozšírenou verzou Moruše, ktorá vyšla v roku 2003 vo vydavateľstve Kalligram pod názvom Zbohom, storočie, no vracia sa k svojmu pôvodnému názvu. Za tvorbu a humanistické aktivity zapísali Iboju Wandall-Holm do Modrej knihy, encyklopédie osobností, ktoré významne pozdvihli dánske kráľovstvo.

Paľa, tak sme ho volali, a jeho rodinu si pamätám. Jeho otec bol advokát a veľmi vzdelaný pán, člen židovskej komunity. Stretla som Paľa, keď sa vrátil z Viedne. Bol veľmi pekný mladý muž a ja som k nemu cítila obdiv, keď nám, o desať rokov mladším, čítal báseň napísanú v nemčine. Čakali sme, že z neho bude básnik, ale tak sa nestalo. Pravé vtedy, ako iní mladí ľudia, zamenil svoj sionizmus za komunizmus, ktorý zas opustil a neskoršie, ako viete, sa z neho stal veriaci kresťan, pričom tato fáza jeho vývoja mu vystačila dokonca. Svoj rozhľad získal v ranom detstve.

Pamätám si jednu z mnohých prednášok jeho otca. Bola to jedna z tých, ktorou nám otváral svet a zameriavala sa na hinduizmus a indický kastový systém.

Za druhej svetovej vojny Paľa pred deportáciou zachránila Hana Lojdlová, ktorej celá rodina bola v Hlinkovej strane. Boli to veľmi veriaci katolíci. Hana skrývala Paľa po celú vojnu, zachránila mu život a stala sa jeho ženou. Rešpektovala som Paľovo rozhodnutie, ale niekto, už neviem kto, mi ukázal

knížočku, ktorú napísal počas vojny o Židoch a všetkých ich nesympatických vlastnostiach a ja som nechápala, ako to mohol urobiť. Všetko možné mi vrtalo v hlave a aj to, že hádam musel, aby prežil. Ale usúdila som, že sa stal úprimným kresťanom a svojím nadaním i rozhladom duchovným inšpirátorom svojich súvercov.

Prepáčte, ale píšem iba to, čo si pamätám. Za celé moje storočie sa stalo nekonečne mnoho, ale Liptovský Mikuláš so všetkým živým a už minulým, dobrým a menej dobrým, stále vo mne žije.

ČLOVEK – to nemecké MENSCH, je ideálny pojem, do ktorého vkladáme vlastnosti ako je čestnosť, nádej, schopnosť humánne a demokraticky rozmyšľať a jednať v záujme rovnosti i spravodlivosti, pomáhať v núdzi, cítiť zodpovednosť za vývoj spoločnosti. Proste, že je človek dobrý. A sú takí dobrí ľudia, nebyť ich, by som nebola prežila...

A sú také časy a spoločnosti, kde vládnu demokratické slobody a kde sú zákony, ktoré ich ochraňujú. Napríklad v Dánsku, kde zatiaľ ešte, ako-tak, platí pravidlo: nerob druhým to, čo nechceš, aby druhí robili tebe.

Človek je ovplyvnený výchovou, chodom dejín, zmenami systémov, nerovnosťou, sklamaním zo stroskotania ideálov, spoločenských a osobných, zdedenými predsudkami, náboženstvom, ideológiami, sprisahaneckými teóriami, zlyhaním slov a snov, inštinktmí, pudmi, strachom, ale aj náhodami. V ľudoch žijú rôzne odtiene toho, čo nazývame dobro a zlo. A často oboje. Myslím si, že je zlo viditeľnejšie ako dobro. Dobro sa väčšinou deje bez ceremónii, s tichou samozrejmosťou, bez očakávania vďaky, ale rodí sa v ňom nádej. Zlo chce vládnúť neobmedzene. Kričí, rozbíja, vraždí, luhá, prekračuje hranice etiky a je obdarené nepochopiteľnou príťažlivosťou.

Myslím si, že bojovať za ľudskosť človeka dnes závisí na jednotlivcoch a skupinách, ktoré stoja za svojím demokratickým presvedčením doma a v spoločnosti.

Iboja Wandall-Holm

Pozn. redakcie Listov PS: Spomienky na Pavla Straussa napísala pani Iboja Wandall-Holm v rámci emailovej komunikácie s pánom Miroslavom Ciglianom.

Velkonočná perspektíva

Uvažoval som, ktorý z preložených listov, ktoré písala Gizela Munková, mama Gi, ako ju zvykol Pavol Strauss oslovovať, by povedal niečo po toľkých rokoch nám, ktorí teraz prežívame takú nepokojnú dobu, plnú strachu a neistoty. Zrak mi padol na jeden list, napísaný v máji 1943. Byť kresťanom, stať sa kresťanom, stať sa Ježišovým učeníkom nie je ľahká cesta. Všetci vieme, ako oku lahodí všetko pekné, dobré, ako človek túži len po tom, čo je príjemné. Pán Ježiš nám prišiel zvestovať cestu, ktorá k tomuto peknému a príjemnému vedie a tá...? Nechajme prehovoriť jedného nemeckeho duchovného.

Emil Fiedler, 4. mája 1943

Evanjeliu: Joh. 16. 16 – 22.

S nadpisom je to taká vec. To znamená, že nie je žiadna ťažkosť, keď nadpis ako téma je náhle tu. Potom nasleduje lámanie si hlavy pri texte. Kde ale a ako pri našom nedelnom Evanjeliu, pri danom texte hla-

dáme zmysel, zámer, hľadáme slovo, ktoré ako kľúč otvorí tajné dvere k pochopeniu, alebo ako chemickú formulu s niekoľkými písmenkami ozrejmi zasväteným skrytú myšlienku. A to sa mi práve nepodarilo pri dnešnom Evanjeliu. Nepodarilo, lebo Evanjeliu zostalo ukryté v temnote. Je prevzaté z Pánovej rozlúčkovej reči. Sú to slová, ktoré povedal na ceste z poslednej večere na Olivový vrch. A to sa mi práve nepodarilo pri odchodu a príchodu, najhorkejšie utrpenie a jeho premenenie v jasajúcu radosť, sú tri noci a tri dni od štvrtku večera do nedelneho večera. Smútok až do straty poslednej nádeje je utešujúce slovo, ktoré im vtedy iste prinieslo málo potechy: „Váš smútok sa vám v radosť obráti.“ Ale aký zmysel má tento bolestný úryvok z rozlúčkových rečí Pána v túto nedeľu, tri týždne po zmŕtvychvstaní a veľkonočnej radosť, ktorá je poznačená predtuchou smrti, dokonca istotou smrti? Veľkonočnou radosťou? Chce snáď niekto význam tejto „krátkej chvíle“ pozmeniť a upriamiť pozornosť na nanebovstúpenie Pána a posledný návrat? Potom sa musí tento nadpis o tomto napísanom volať: Nedorozumenie!

Poznal som rádovú sestru, zdravotnú sestru, ktorá sa roky, dlhé roky, deň čo deň, modlila krížovú cestu. A síce nie len tak, návšteva Zepelínu, na svätých miestach, chcem podotknúť aj pri pomalej jazde autom 50 km za hodinu, ale také zastavenie trvalo u nej dobrú pol hodinu. Deň čo deň. V špeciálnej reči zbožnosti sa tomu vraví: mať mimoriadnu oddanosť k utrpeniu Krista. Triezvou rečou, ktorá veci u analytického psychológa môže všeličo znamenať. Môže to napríklad byť považované celkom jednoducho ako zvyková zbožnosť. Môžeme tiež povedať: Na ceste od Kajfáša na Golgotu zbierať silu na cestu ku Kristovi, zbierať dobro a trpezlivosť!

Bol som zvedavý, čo bude sestra robiť na Štedrý večer a na prvý Vianočný deň. Výsledok: Krížová cesta, ako po ostatné dni. Napriek vianočnému stromčeku a vianočným piesňam, glórii anjelov, jasličkám v kaplnke. Teda predsa zvyk? Je známe, cítia duchovnú potrebu dobre zapôsobiť na blížnych aj vtedy, keď nie sú k tomu vyzvaní. To je v ich náplni povolania. Každopádne mal som pocit dávať rady, keď táto dobrá sestra hneď po omši sa išla modliť krížovú cestu. Keď som ju pozdejšie v dome postretol, opýtal som sa: Sestra, prečo aj v túto veľkonočnú nedeľu máte spomienku na Veľký piatok? Nie ste so zmŕtvychvstaním spokojná? Vopred som si premyslel túto metódu, ako sestru oslovím. Mala to byť priateľská otázka, ale napoly bolestivá a zároveň tiež presvedčivý dôkaz. Tak na spôsob blesku, ktorý situáciu spoľahlivo osvetlí. Bol som so sebou veľmi spokojný. Sestra v okamihu na mňa pozrela, ako by chcela povedať: Nuž, konečne to je moja privátna vec, ale ona povedala: Aj dnes na veľkonočnú nedeľu mám dve izby s chorými. Tí visia každý deň na kríži, pán farár, a dvaja z nich budú mať dnes Veľký piatok. Po tomto som nebol so sebou taký spokojný a v tichu som si predsavzal v budúcnosti so slovom „zvyková modlitba“, aj v myšlienkach, opatrnejšie zaobchodiť. Rozprávam túto krátku príhodu len preto, lebo spomienka na ňu mi osvetlila, prečo tento kúsok Evanjelia, ktorý pochádza z hodín tesne pred začiatkom utrpenia Spasiteľa, sa číta v čase veľkonočnej radosť. Je to spätný pohľad z vrchu radosť, z výšky víťazstva premenenia, na cestu, ktorá sem viedla. Cestu cez slabosť, poníženie, biedu a hodne, hodne bolesti. Je to majstrovský kúsok, pohľad radosťou oplývajúcich, veriacich ľudí, späť na cestu, ktorá vôbec nevyzerá na víťazstvo a radosť, ale ktorá napriek tomu končí triumfom a oslavou. Tak vyzerá cesta po Veľkej noci, cez Getsemanskú záhradu na Golgotu. A predsa typická cesta všetkých veľkých radosť a všetkých pravých premien života! Ktorá sa má stať takou silnou, aby mohla pokojne a bez problémov vzdorovať búrke, musí otriasť búrkami v čase rastu. Kde má strom nieť len pekné zdravé ovocie, tam musí búrka ostatné zmražené, zdeformované, červivé z vetiev striasť. Nie je žiadna radostná vec a predsa múdrosť skúseností, že človek za šesť týždňov utrpenia bude zrelší ako za šesť rokov bezproblémového života. Kto nikdy nešiel cestami bolesti a nebol prinútený sa horkými hodinami prebojovať

ako plavec, ktorý sa zachraňuje z horiaceho jazera, zostane natrvalo nedokonalým človekom, o ktorého osud si stále treba robiť starosti. Z ľudí, ktorí poznajú len slnko, sa ľahko stane kúsok Sahary, v ktorej niekoľko dní budeš márne hľadať zopár zakrpatených datľových paliem a mláku s vlažnou vodou. Ľudia, ktorí prešli cez búrku a nečas, dažďe, môžu byť pre nás ochranou. To vieme. To je denná skúsenosť. Je to také isté, ako keď Veľká noc prichádza po Golgote!

Ale umenie je: na dažďa a na dni búrky nezabúdať, preto sú tu mraky a tie ostré trasúce vetry! Vôbec nie je ľahké umenie, ktorému sa dá len priučiť, keď počas Veľkej noci obrátíme zrak na to, čo sa udialo týždeň predtým. Lebo pre nás putujúcich a rastúcich ľudí neexistuje žiadna záverečná Veľká noc. Dobré, rastú malé radosť všade na ceste, poli a poľné kvety sú krásne, osviežujúce, keď niekto má pre to zmysel a neprechádza okolo so zavretými očami. Ale tá najväčšia radosť je ako vysoký vrch hory: namáhavý výstup, niekoľko hodín premenenia, ďaleké, požehnané slnečné svetlo, potom príde noc, hmľa a treba ísť dole. A dlhá cesta a nový výstup, pokiaľ dosiahneme ďalší vrchol.

Záverečnú Veľkú noc slávime až vtedy, keď prekročíme vrch kalvárie, na ktorom sa zomiera. Veľká noc, ktorú my každý rok slávime, je nie naša, ale Kristova oslava Veľkej noci. Ale z každej veľkej noci vychádza veľké slovo a veľký sľub: Vaše utrpenie sa zmení v radosť! Veľká istota, že naše utrpenie nie je púšť, ale rast. Že pre nás žiadne utrpenie neexistuje, len má byť mučením, žiadne daždivé dni, ktoré sú len preto, aby nás zbavili slnka a zablátili cesty. Utrpenie má pre kresťana novú perspektívu, nový zmysel. Perspektívu Veľkej noci. Pohľad života, pohľad utrpenia od Veľkej noci. Veľkú nádhernú vedomosť z Božej vedúcej ruky! Istotu s Kristom spojených ľudí, že keď sa múr zrúti, ktorý On vybudoval, nestalo sa nič iné, ako im bola uvoľnená cesta k výšine, že keď človek je vedený cez trnistý ker, že za ním je krajina, za ktorú sa oplatí poraniť ruky, že keď sa musí ísť cez cesty, niekomu nedochádza dych, inému búši srdce ako v horúčke a najradšej by sa cesty vzdal a neurobil by už ani krok, napriek tomu povie: na konci cesty bude každý môj krok, ktorý ma sem priviedol, požehnaný. To je perspektíva Veľkej noci, veriacich kresťanov. Kresťan vie, že všetko utrpenie je len záves, za ktorým ho očakáva radosť. Amen.

Pripísané rukou Muti – Gi.

Modlila som sa túto nádhernú myšlienku od Fiedlera na deň Sv. Moniky, pre mňa na oslavu. Gi.

Poznámka prekladateľa:

List napísala mama Gi na písacom stroji, len poznámku pod textom dopísala svojim krásnym kaligrafickým písmom. Emil Fiedler bol katolícky kňaz, spisovateľ (1888 – 1951).

Z nemčiny preložil Martin Jančuška.

Poklad zo šperkovnice

Pri upratovaní som našiel šperkovnicu s vecami po mojej mame. Na moje prekvapenie v nej boli odložené listy a príhovory môjho otca, ktoré ešte nikde neboli publikované. Najkrajší je pohrebný príhovor na pohrebe mojej starej mamy a jeho svokry Heleny Loydlovej. Ďalej posielam dva listy, ktoré napísal Gustávovi Valachovi. Ostatné nájdené dokumenty ešte triedim a keď nájdem niečo zaujímavé, pošlem. Môžeme ich uverejňovať postupne v Listoch PS.

Všetkých pozdravujem

Jozef Strauss

+ + +

Drahý Gusti, drahá Vierka!

Po zážitkoch z choroby je vo mne duplom fixovaná predstava, že vo všetkom a všetkých je podstatná perspektíva Zmŕtvychstania. Večný život je za dverami.

V tejto perspektíve žil Teilhard de Chardin a odmenou vernosti tomuto princípu bola jeho náhla smrť vo Veľkonočnú nedeľu.

Nech pravý veľkonočný pokoj a pravá veľkonočná radosť naplní Vašu rodinnú atmosféru.

Objímam Vás

Paľo

Nitra 26. 3. 1986

+ + +

Drahý Gusti!

Dozvedel som sa, že si sa poudieral a že si sa zveril traumatológom. Nech Ťa poteší, že to nie je choroba, ale chorobný stav. Ty si ten typ, ktorý nevie byť chorý. Ani by Ti to nepasovalo. Dúfam, že kým Ti tieto riadky dôjdu, už budeš v domácej opatere. Ani neviem presne, čo si si vykonal. Len sa v dôvere zver regeneračnej sile Tvojho tak vitálneho organizmu. A vyzdravenie je vyššia forma zdravia – „per malum ad bonum“.

Gustinko! Si o novú životnú skúsenosť bohatší. Bolesť v akejkoľvek forme je vnútorná hodnota, ktorú nám uštedruje Milosť Božia. To nás učili naši cirkevní učители a majstri duchovného života. Ale iné je počuť o bolesti a iné je prežiť ju a byť jej účastný. V tom nám pomôžu všetky vnútorné hodnoty, ktoré sme v našom živote použili. I duchovné investície sa vplatia.

Gustinko môj drahý. Dúfam, že to najhoršie máš za sebou a začneš opatrnejšie riskovať odteraz.

Objímam Ťa bratsky a chcem pokračovať v dennej spomienke a modlitbe.

Tvoj Paľo

V Nitre 10. 1. 1988

Tebe, mamička, sa chcem ešte raz prihovoriť, ako sme toľkokrát debatovali.

Dozrievanie je stále pribúdanie radosti. Duševná radosť je večnosť v malom. V tejto múdrosti si žila, mama. Ty si to nevy-povedane vedela, že je iné mať úspech a iné mať pravdu.

Kto našiel z ponižovania a z poníženosti pokoj svojho vnútra a nie nenávisť, je na strane života a múdrosti. Lebo životný omyl je, keď sa z vedľajšieho stane to hlavné a z hlavného vedľajšie. Keď nakoniec sa zdá, ako by všetko bolo vedľajšie!

Všetko, o čom sa dá snívať, je pravda. I sen o Večnosti.

A preto je smrť nie inventúrou života, ale koniec ilúzií. O živých, i mŕtvych.

Smrť je veľká úprimnosť.

Načo sa lúčiť s Tebou, mama. I keď zdánlivo strácam v Tebe nie svokru, ale svoju mamu, svoju duchovnú mamku a priateľku, duchovnú oporu a tmel celej rodiny, viem a verím, že si ďalej. Lebo cez Tvoje zvečnelé, materinské, dobrotivé a zlaté srdce žiari i naďalej srdce večnej Matky-Márie, s celou silou duchovnou, len nezatienenou telesnou schránkou. A ako nie my prijímame Boha, ale Boh nás prijíma do seba v nepochopiteľnej láske, tak aj Ty, tichá a pokorná srdcom odchádzaš od nás mŕtvych, živá.

Niet koncov. Bo je láska.

Niet smrti. Bo je sen.

Niet strachov. Bo je Boh.

A všetko ostane...

Ochádzaš k Nemu, verná služobnica Pána. Veľká Matka, veľká slovenská Matka, Matka kňazova, Kňazka Matka. Pokorná pred ľuďmi, veľká pred Bohom.

Ochádzaš a ostávaš; v svojich deťoch a vnúčencoch zanechávaš kus seba, svojej postate, aby Ťa vo svojich životoch a vo svete reprodukovali.

Dovoľ, aby som Ti za nás všetkých čo k Tebe patrime pokrvene či duchovne zavolať:

Mamička! Život večný nech Ti dá Pán. A svetlo večné nech Ti svieti. Nech vôjdeš pre milosrdenstvo Božie a pre zásluhy Ježiša Krista do večnej slávy, dnes, v deň Tvojich 87. narodenín telesných, keď si sa narodila pre večnosť.

Amen.

28. 6. 71.

Tebe, mamička, sa chcem ešte raz prihovoriť, ako sme toľkokrát debatovali.

Dozrievanie je stále pribúdanie radosti. Duševná radosť je večnosť v malom. V tejto múdrosti si žila, mama. Ty si to nevy-povedane vedela, že je iné mať úspech a iné mať pravdu.

Kto našiel z ponižovania a z poníženosti pokoj svojho vnútra a nie nenávisť, je na strane života a múdrosti. Lebo životný omyl je, keď sa z vedľajšieho stane to hlavné a z hlavného vedľajšie. Keď nakoniec sa zdá, ako by všetko bolo vedľajšie!

Všetko, o čom sa dá snívať, je pravda. I sen o Večnosti.

A preto je smrť nie inventúrou života, ale koniec ilúzií. O živých, i mŕtvych.

Smrť je veľká úprimnosť.

Načo sa lúčiť s Tebou, mama. I keď zdánlivo strácam v Tebe nie svokru, ale svoju mamu, svoju duchovnú mamku a priateľku, duchovnú oporu a tmel celej rodiny, viem a verím, že si ďalej. Lebo cez Tvoje zvečnelé, materinské, dobrotivé a zlaté srdce žiari i naďalej srdce večnej Matky-Márie, s celou silou duchovnou, len nezatienenou telesnou schránkou. A

ako nie my prijímame Boha, ale Boh nás prijíma do seba v nepochopiteľnej láske, tak aj Ty, tichá a pokorná srdcom odchádzaš od nás mŕtvych, živá.

Niet koncov. Bo je láska.

Niet smrti. Bo je sen.

Niet strachov. Bo je Boh.

A všetko ostane...

Ochádzaš k Nemu, verná služobnica Pána. Veľká Matka, veľká slovenská Matka, Matka kňazova, Kňazka Matka. Pokorná pred ľuďmi, veľká pred Bohom.

Ochádzaš a ostávaš; v svojich deťoch a vnúčencoch zanechávaš kus seba, svojej postate, aby Ťa vo svojich životoch a vo svete reprodukovali.

Dovoľ, aby som Ti za nás všetkých čo k Tebe patrime pokrvene či duchovne zavolať:

Mamička! Život večný nech Ti dá Pán. A svetlo večné nech Ti svieti. Nech vôjdeš pre milosrdenstvo Božie a pre zásluhy Ježiša Krista do večnej slávy, dnes, v deň Tvojich 87. narodenín telesných, keď si sa narodila pre večnosť.

Amen.

28. 6. 71.

Jozef Tóth – osvetlovač evanjelia

(* 20. marec 1925, Haniska † 10. apríl 2022, Prešov)

Slovenská literatúra má a vždy mala vo svojom zástupe osobnosti, ktoré sa vo svojom živote i umeleckej tvorbe nezriekli samotnej podstaty umenia, ktorá má byť nasmerovaná a inšpirovaná absolútnou Krásou, prostredníctvom ktorej – ako píše Giovanni Papini v *Liste básnikom* – sa má umelecké dielo podobať stvoreniu, „lebo má dodať harmonický tvar beztvárnemu chaosu zmyslov, myšlienok, citov, má oddeliť svetlo od temnoty, teda má dať zaskvieť sa duchu usporiadajúcemu nad hluchotou matérie“ (Papini, 2015, s. 19). A práve náš drahý duchovný otec Jozef Tóth, básnik, prozaik, duchovný mysliteľ obrovských rozmerov, osobný priateľ Pavla Straussa, ktorý mal z pohľadu veku a celkovo i možnosti osobného kontaktu najbližšie ku skupine autorov slovenskej katolíckej moderny, do ktorej ho možno bez akýchkoľvek pochyb zaradiť, naplnil svojím životom a tvorbou do bodky Papiniho predstavu o umelcovi, ktorého dielo „pripomína tajomstvo Vtelenia“, pretože vteluje atómy a iskry Božieho ducha do vonkajších foriem pozemských rečí. Dňa 10. apríla 2022 zomrel v prešovskej nemocnici vo veku požeňnaných 97 rokov na Kvetnú nedeľu.

Hoci sa Jozef Tóth oficiálneho vydania aspoň časti svojich diel dočkal až v 90. rokoch 20. storočia, pričom jeho súborné DIELO (POÉZIA) a DIELO (PRÓZA), ktoré má spolu vyše tisíc strán, editorsky zostavil a vydal v roku 2010 Teodor Križka, väčšia časť jeho tvorby vznikla v rozpätí 50. – 70. rokov 20. storočia. Ako uvádza Peter Liba, je to práve v čase duchovnej dusnoty, do ktorej vstupuje Jozef Tóth ako do temnoty zla, „presvedčený nielen tradičnou vierou v diabla, ale aj diagnózou jeho prítomnosti v reálnom ľudskom svete. Kľúčom k identifikácii zla je u neho sv. Písmo a empirická skúsenosť európskych dejín 20. storočia. Lenže J. Tóth sa neuberá k všeobecne známym univerzálnym pravdám, ale k sebe“ (Liba, 2009, s. 14). Taktiež Martin Kučera, vedecký pracovník Historického ústavu AV ČR, ktorý sa netají životnou, inšpiratívnou a nehasnúcou láskou k Slovensku, pričom zostavil, preložil a vydal v rozpätí dvoch

rokov 2002 – 2004 dve antológie modernej slovenskej poézie (*Blýskání nad Tatrou*, 2002 a *Mor ho!*, 2004), hovorí o tvorbe Jozefa Tótha v zmysle dvoch základných línií: „První bychom si s trochou licence dovolili nazvat „světskou“ a druhou spirituální. Ve světských verších však běží o mnohem víc než o civilní, občanské témata. Jde v nich o ochranu lidských hodnot proti pahodnotám konzumu a ideologických totalit. Je to linie zcela zásadní a ve slovenské poezii originální a svěbytná, především svým přesahem duchovním. Ač obsahuje básně nemilosrdně sarkastické a plné tónu rozčarování, nevzdává se naděje, ukryté v pozadí. Ironie a sarkasmus tuto cudnou naději a víru nepotlačují, naopak: MOBILIZUJÍ JI. Působí jako roznětka toho, co je v člověku lidské. Autenticky lidské. Málokdy se setkáváme s takým nálehavým a přitom nedeklarativním apelem na humanitu. (...) Zločiny a hříchy Tóth vidí pramenit ze sebelásky „bezdromovců a utečenců, / hladových, hýřících, / pázat a vyděděnců, / mamonářů a bidníků, / vítězů v boji o majetek a moc / a poražených v lidskosti!“ Stačí nemnoho, aby bylo lépe. Necht každý začne u sebe a sám, na vlastní odpovědnost ať hledá cestu ke Světlu. Z básnický mnohoznačného svědectví Mons. Jozefa Tótha si český překladatel – slovakista odnesl cenné poučení, vtělené mimo jiné do krásné básně z rozsáhlého cyklu *Slno pod zemou*: Zakryli mi oči kloboukem / a přesvědčují mě, / že kromě tmy nic není, / leda kruh je, který nakreslili, / a nedovolí jej překročit. / I dobrá psiska v noci málo vidí / a v strachu vyjí. / Zakryli mi oči / a kloboukem je tlačí. / Ale já i potmě vidím Slunce, / jejich oči a jejich tváře, / a z klobouku jako z řešeta / sypou se hvězdy / a sadá na ně dým! // Už i oslíkům pod vyschlým fíkovníkem / svítá. / Kdy asi svitne jim?“ (Kučera, 2011, s. 9).

Nazývajúc Jozefa Tótha osvetlovačom evanjelia, robím tak z toho dôvodu, že okrem mnohých iných výborných literárnych diel napísal jedno, ktoré svojou ideovou hĺbkou, tematickou štruktúrou a celkovo detailnou sondou do vnútra hlavnej postavy, samotného rozprávača príbehu, nemá azda v slovenskej literatúre nijaký umelecký pendant. Tóthovo *Evanjelium apoštola Judáša* možno v rámci chápania a teoretického zdôvodnenia pojmu *intertextualita* prijímať v istom afirmatívnom vzťahu k prvovzorom, resp. pretextom, ktorými sú kánonické novozákonné evanjeliá, keďže jeho text spracúva náboženský námet, ktorého ústrednou postavou, a zároveň „autorom“, je apoštol Judáš Iškariotský. Už samotná prvá veta predhovoru do tohto „evanjelia“ nesie v sebe zaujímavý aspekt intertextuality, ale i svojskej originality: „Toto evanjelium bolo napísané pre tých, ktorým boli málo štyri evanjeliá a ktorí odsudzujú všetkých, iba seba nie“ (Tóth,

2010b, s. 65). Originalnosť diela *Evanjelium apoštola Judáša* tak vychádza nielen z príbehového rozprávania, v zhustenej aktualizácii Judáša, v dvadsiatich kapitolách s rámcovými časťami, ktoré tvoria *Príhovor a pozdrav* a v úplnom závere diela *Epilóg a rozlúčenie*, pričom tak príhovor, ako aj epilóg, zahŕňa, podobne ako v listovej forme, názov miesta, kde „autor“ – Judáš Iškariotský text napísal (samozrejme, že berieme do úvahy umeleckú fikciu), ale najmä v lyrizácii autorskej výpovede, ktorá značne prehľbuje estetický zážitok u príjemcu: „Boh rozsypal po nebi hviezdy a Ježiš hľadel na ne a rozprával sa s nimi.“ (...) „Keď sa začalo brieždiť, tento učeník sedel pod olivami a rosa sa trblietala na ňom i na tráve.“ (...) „Noc visela nad strechami a nad jeho dušou.“ (...) „Boh rozsypal nad mesto hviezdy ako morský piesok a večer, ktorý prichádzal z púšte a od mora, Boh odel sviatkom. Ľudia ho čakali. Otvárali svoje srdcia a zatvárali brány“ (Tóth, 2010b, s. 67, 83, 92, 94). „Evanjeliový“ text Jozefa Tótha núti čitateľa uvažovať, pričom ho vedie aj k akejsi rehabilitácii, resp. k uvedomeniu si poslania Judáša Iškariotského, pričom na tento fakt poukázal aj Peter Liba, keď za základnú myšlienku diela považuje Judášovu rečnícku otázku z „evanjeliového“ príhovoru: „Som naozaj v tom iba ja sám? Je na svete iba jeden jediný Judáš?“ (Tóth, 2010b, s. 65). Tento aspekt personálnej rehabilitácie Ježišovho zradcu vystupuje zvlášť do popredia v reči Ježiša Krista, keď sa v desiatej kapitole Tóthovho *Evanjelia* zjavuje Judášovi so slovami: „Ty si prijal kríž, ktorý všetci zahodili, i ja zahodím ľudské miery, lebo cesty Mesiasa sa nemerajú ľudskými cestami, i keď to, čo chceš urobiť, zatracujem, a tvoje očisťovanie nebude ľahké ani krátke. Ty si chcel kríž nahradiť zázrakom a mečom, lebo si synom Izraela a nenávidíš pohanských okupantov“ (Tóth, 2010b, s. 80). A v štrnastej kapitole sám Judáš obhajuje svoj čin pred Kajfášom so slovami: „Ja vám ho odovzdám, aby ste vedeli, že vravím pravdu. Ja ho spojím s vami, i keď to nechce on, ani vy. Nadišiel čas, teraz sa naplnili Písma“ (Tóth, 2010b, s. 90).

Keď Giovanni Papini v *Liste básnikom* tvrdí, že ich prirodzeným jazykom je predstava, ktorú vidia lepšie ako ostatní ľudia, tak ich nabáda k tomu, aby napríklad aj prostredníctvom podobenstva zdôrazňovali podstatu zmierenia sa človeka s Bohom. I preto Jozef Tóth vo svojom *Evanjeliu* píše: „Najhorší sú tí, ktorí nikdy nepriznajú svoje poblúdenie a svoj hriech“ (Tóth, 2010b, s. 73), i preto sa jeho autorská výpoveď plne sústreďuje na Judáša Iškariotského, jeho stretnutia s Ježišom, povolanie za učeníka a činnosť v rámci zoskupenia Ježišových apoštolov i v spektre udalostí Veľkého týždňa. I Jozefovi Tóthovi bol daný – povedané Papiniho slovami – dar z milosti Božej, poznať kúzla duše, tajomstvá jazykov a ich pôvab, pričom v šťastných chvíľach inšpirácie, keď poníženosť je prostriedkom k vznešenosti, po-

RECENZIE

Pavol Ondřík – básnik uprostred priesečníka Božej horizontály a vertikály

Poézia Pavla Ondříka – laureáta literárnej súťaže Jurinova jeseň v písaní duchovnej tvorby a autora debutovej básnickej zbierky s názvom *Obrázky* (2010), ktorú tvoria tri samostatné

časti (*Obrázky domova*, *Obrázky duše* a *Obrázky Boha*) – je postavená zväčša na spirituálno-religiózných motívoch, ako je motív smrti (jej eschatologický rozmer), pravdy, chleba (telesný, duchovný i duševný pokrm), obety (láska do krajnosti), samoty a lásky (lebo nad lásku niet – *O hudbe*, s. 50). Prieči sa mu mamónárska túžba „homo konzumenta“ dnešnej doby a na túto skutočnosť reaguje i v niekoľkých básňach, ktoré sú súčasťou jeho najnovšej zbierky s názvom *Básne*, vydané koncom roka 2021 vo vydavateľstve G-Ateliér.

Spirituálno-religiózný charakter Ondříkovej poézie vyplýva z jeho kňazského povolania, odrážajúc realitu vonkajšieho i vnútorného bytia lyrického subjektu. Básne majú často výraz deklamácie, zračí sa v nich pátos, úcta a hlboká pokora pred Stvoriteľom i jeho stvorenstvom, a hoci dokáže splnúť aj prorockým hnevom (*O svätých kominíkoch*, s. 133), oslavuje ho často cez zázraky prírody. Tu by mohla platiť nádherná myšlienka Alberta Einsteina: „*Jestvujú iba dva spôsoby, ako prežiť svoj život. Jeden je, akoby nič nebolo zázrakom. A druhý, akoby zázrakom*

bolo všetko.“ I na základe toho nachádza zmysel bytia v láske, lebo z „*nej som vzišiel / a len ku nej smerujem*“ (Cypriánovi, s. 60). Napriek ľudskej pýche, prostredníctvom ktorej si človek poranil srdce, sprítomňuje P. Ondřík silu vykupiteľskej lásky Božieho Syna. Poéziou oslavuje a zároveň žasne nad krásou všedného, lebo básňou možno „*lásku denne písať*“ (*Báseň život III*, s. 78). V hojnej miere sú v jeho básňach zastúpené aj národné motívy a rovnako, ako u mnohých katolíckych autorov v minulosti, aj v jeho poézii zaznieva – dokonca žalmovým spôsobom – chvála na Božiu Matku (*Máriin Trubadúr*, s. 113). Básňami tiež vyjadril veľkú lásku k svojim rodičom. Percipien-tovi adresuje výzvu neustávať v námahe objavovať transcendentný priestor v sebe samom, a to prostredníctvom Božieho slova a tvorby tých, ktorí sa snažia premietnuť tomuto svetu aspoň kúsok z Jeho slávy.

Pod jednotlivými básňami možno nájsť aj zápis, kedy báseň vznikla a niekedy aj z akého podnetu. I to dokazuje, že Pavol Ondřík poéziou žije každú sekundu svojho bytia, cez ňu komunikuje s nebom i zemou. Je aj veľkým obdivovateľom barda slovenskej literatúry P. O. Hviezdoslava, pričom premieta do niektorých básní jeho poetický štýl, avšak nie epigónskym spôsobom, skôr v inšpiratívnom zmysle (napr. *Jarná, Kolo jánskych nocí*). Okrem P. O. Hviezdoslava ho však inšpiruje aj viacero velikánov slovenskej literatúry i literárnej vedy, ktorým dedikuje niektoré svoje básne (J. G. Tajovský, M. Urban, P. Strauss, P. Ušák Oliva, J. Tóth, V. Turčány, J. Rybák). Prostredníctvom poézie reflektuje tiež svetové dianie, napr. tragické udalosti v Katyňskom lese, ukrajinský Majdan, krutú popravu egyptských kresťanov príslušníkmi Islamského štátu či teroristické útoky vo Francúzsku.

Často v básňach využíva vlastnú originálnu slovotvorbu (*pojedzeň, vlčí vyj, dušonahá hora, širomíra strany, duch kriesne ponad popol*), ktorá je úzko previazaná so sémantickým aspektom použitého výrazu či slovného spojenia. V značnej miere siaha po hovorových (*krem – okrem; skubať – trhať; zdudniet – zaduniet, zahučať*), básnických (*zdoňa, vesna, luna, trbleť*) či knižných slovách (*poživeň, tesknota, kynúť, polykať*), rusizmoch (*blednosť, tasklivý*) či tzv. „hviezdoslavizmoch“ (*s holubičím Duchu krielom, tesklivá predzimná nálada*). Umne pracuje s voľným i viazaným veršom.

Pavol Ondřík je básnik, ktorý do slova stojí uprostred priesečníka Božej horizontály a vertikály. Pretože iba „*láska – zmysel žitia v čase, / láska – zmysel v jeho završení... / Láska, ktorá krížom rastie, / s krížom kráča, / k nemu smeruje – / a len cez kríž sa premení...*“ (*Modlitba pri ňom...*, s. 174).

Ján Gallik

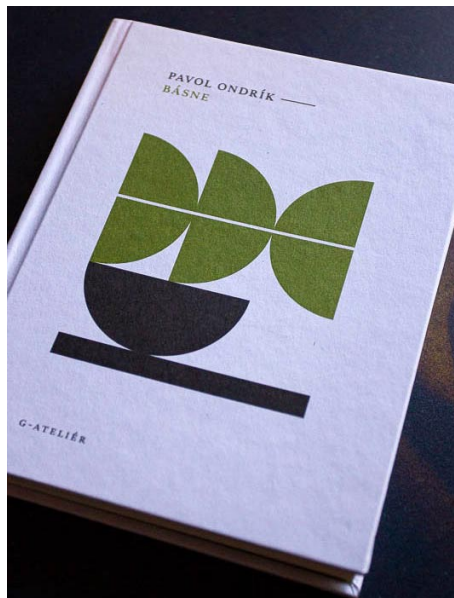
čúval, čo hovorí sám Boh a čo sa následne, ako martýr extázy, snažil vyjadriť silou artikulovaných zvukov a slov, v ktorých je ohlas absolútnej Pravdy. V dimenzii tohto tvrdenia možno citovať i slová editora Tóthovho súborného diela básnika Teodora Križku, ktoré vyslovil v štúdiu s názvom *Pokorný rebel lásky a milosrdenstva*: „*Próza Evanjelium apoštola Judáša je napísaná tak, že sám čitateľ pociťuje osobnú paralelu medzi sebou a zradcom z Evanjelií. Opäť predosiela Tóth v úvode ku knihe, vtelujúca sa tentoraz do úlohy Judáša, osnovné poslanstvo prózy: 'Ako neobrátenec Šavol i ja som si zakladal príliš na sebe. Lež kým Šavla zhodil z koňa Boh, mňa zhodil Satan. Výsledok je naoko rovnaký, ale rozhodujúce bolo, kam šiel on a kam ja, a rozhodujúce bude, kam pôjdeš ty, keď budeš zhodený z koňa. A budeš. Ja som posledný evanjelista, ktorý spoznal, že bez Ježiša sa život rovná smrti a odísť od neho znamená odísť aj od seba!*“ (Križka In Tóth, 2010a, s. 700).

A teda tak, ako som spomienku na vzácnu osobnosť Jozefa Tótha viedol v duchu slov z Papiniho *Listu básnikom*, zakončím ho opäť jeho konštatovaním, ktoré akoby detailne charakterizovali celý život i umeleckú tvorbu Mons. Jozefa Tótha: „*Či chcete alebo nie, vy ste Kristovými apoštolmi in partes in fidelium, prostredníkmi medzi túžbami človeka a sľubmi Boha. Netreba, aby vaše verše ospevovali slávu Krista, jeho svätých a jeho Cirkvi. Aj v slovách, ktorými opisujete oblak, kvet, vrch, tvár dieťaťa, postavu ženy, je farba, tón a význam kresťanský. Ten oblak tajomným čarom umenia pripomína nám oblak Nanebovstúpenia, ten kvet sa podobá ľalii z podobenstva, ten vrch má volačo z lesku vrchu Tábor, to dieťa je bratom tých detí, čo sa opierali o Ježišove kolená, tá žena, ak je čistá, podobá sa Panne, ak je hriešnica, Samaritánke. Poézia rozptyľuje tóne: spôsobuje, že si žiadame cítiť bolesť v Danteho Pekle, alebo že milujeme život v najtrpkých spevoch Jóbových. Všetci básnici pred Kristom a po ňom nie sú nič iné ako osvetľovači evanjelia, čo aj o tom nevedia, alebo sa proti tomu zdráhajú. Skutočná poézia je podobne ako Kristus Cesta, Pravda a Život*“ (Papini, 2015, s. 20).

Ján Gallik

Literatúra:

1. KUČERA, Martin. Hlas z Prahy. Nad poezíu Mons. Jozefa Tótha. In *Kultúra*. 2011, roč. 14, č. 12, s. 9.
2. LIBA, Peter. „Osamelý žalmista“ a skutočnosť zla (Na okraj poézie Jozefa Tótha). In: Tučná, E. (ed.): *Invencie, interpretácie, mystifikácie III*. Nitra: UKF, 2009. s. 11 – 18.
3. PAPINI, Giovanni. List básnikom. *VOX*. 2015, roč. 3, č. 1, s. 19 – 20.
4. TÓTH, J.: *DIELO*. Poézia. Bratislava: Vydavateľstvo SSS a Factum bonum, 2010a. 702 s. ISBN 978-80-970462-1-7
5. TÓTH, J.: *DIELO*. Próza. Bratislava: Vydavateľstvo SSS a Factum bonum, 2010b. 411 s. ISBN 978-80-970462-0-0

Pavol Strauss Sám za sebou / Za mostom času 1970 / 1983

Úvodnou vetou „*Je ľahostajné, aký je deň. Podstatné je, aký je človek*“ nám Pavol Strauss otvára dvere do svojej mysle, do svojho života a ponúka nám takmer 250-stranovú knihu dvojzväzkových denníkových záznamov

a aforizmov pod názvom *Sám za sebou / Za mostom času 1970 / 1983*, ktorá vyšla v reedícii v roku 2021 za pomoci Pavlových synov, ktorí sa tiež vo svojom živote vydali na lekársku dráhu, Pavla Straussa, Jozefa Straussa a editora súborného vydania jeho diel Júliusa Pašteku (s. 11).

Vyššie spomínaným výrokom z knihy si Pavol Strauss symbolicky protirečí – narodil sa a aj zomrel v piatok (30. august 1912 – 3. jún 1994), v stredu mal pohreb a o 49 rokov skôr aj svadbu (4. apríl 1945). V ten istý deň, stredu, mu bola odkrytá aj pamätná tabuľa pri príležitosti jeho nedožitého 88. narodenia. Mal byť jedným z nás, ale bol ním naozaj?

Rozprávame sa pomerne o neznámej knihe, o známom-neznámom autorovi, ale rozhodne o výnimočnom človeku s ťažkým životným osudom – ako vyštudovaný lekár pomáhal počas druhej svetovej vojny v polnej nemocnici, po potlačení Sloven-

ského národného povstania v roku 1944 odišiel do hôr, od piatich rokov chodil do katolíckeho kostola, ale až po vyčerpávajúcej životnej ceste sa mu ako tridsiatnikovi podarilo konvertovať zo židovstva na katolicizmus, kde rozvíjal svoje duchovné myšlienky, ktoré pretavil aj do svojej tvorby. Pretože nemčinu ovládal tak dokonale ako slovenčinu, jeho básnický debut mu vyšiel v nemčine – *Die Kanone auf dem Ei* (Dielo na vajci, 1936), *Schwarze Verse* (Čierne básne, 1937). Pri týchto zbierkach sa inšpiroval surrealizmom. Na svet sa snažil pozerať inak, ale dokázal to po tom všetkom?

V dvojzväzkovej knihe načrtáva viacero myšlienok a tém, nie všetko dotvára do najmenších detailov, a tým necháva pracovať fantáziu čitateľa. Ako lekár a katolík sa nevyhýba ani týmto témam – upozorňuje na moc, ktorú ako lekár mal, na zodpovednosť, ktorej musel čeliť, vyjadruje sa k šarlatánstvu, predbieha dobu a hovorí o nových vymoženostiach vedy a techniky, o dnešku a budúcnosti – nikoho nezaujímajú proces tvorby, ale len výsledok.

Často sa obracia na Boha a vesmír, uvažuje o vlastnom duchovnom živote a o protiklade, čo znamená bolesť, život a smrť mladých či starých ľudí. Vo Svätom písme hľadá odpovede, prečo deti trpia, ale zároveň podnecuje mladých a ženy, ktorých budúcnosť by malo byť materstvo. Dom prirovnáva k hrobu živých, prečo tomu tak je?

Strauss predbieha svoju dobu a zaujíma sa o nadčasové problémy, o aktuálne témy, ktoré sa momentálne dotýkajú aj nás – vojna alebo hriechy kňazov. História, ako

dnes vidíme napríklad na Východe, sa môže ľahko opakovať – dnešné chyby sa môžu stať pravidlami zajtrajška a nie len v histórii, ale aj v umení, národe, hudbe, medicíne, kozmonautike, ale aj v samotnom srdci človeka. Slovo je svet, čo po stáročia dokazujú veľkí rečníci, akými boli aj Adolf Hitler a v súčasnosti Barack Obama. Podľa Straussa má „*každý národ svojich zbytočných ľudí*“, ale kto nimi v skutočnosti je (s. 48)?

Sám za sebou / Za mostom času 1970 / 1983 môžeme zaradiť aj do filozofickej literatúry. Strauss sa nebal byť príliš úprimný a subjektívny. S jeho výrokmi sa všetci nestotožnia, ale nemusíme s ním súhlasiť, aby sme ocenili jeho hodnotu, ktorú priniesol. Kniha nie je písaná určitej skupine čitateľov, ale teenagerovi alebo masovej verejnosti nedá tolko ako vzdelanejšiemu publiku. Nad výrokmi sa treba zamýšľať a nie sú prvoplánovými výpoveďami. Môže sa zdať, že to bude ľahké čítanie v jednoduchom štýle, keďže je dielo napísané vo forme denníka, ale nie je tomu tak. Kniha je pretkaná odbornými výrazmi, hanlivými expresívnymi výrazmi, prirovnaniami, symbolmi a metaforami.

Strauss sa v zápiskoch odvoláva k osudu a k Bohu – nič nie je prvoplánové, všetko je dané: „*Každý deň je neviditeľným písmom vykreslený. Záleží na našom neviditeľnom vyvolávači, čo z toho obrazu vyvoláme. Či celý, či len časť. Jedno, či máš čas, alebo nemáš čas. Oboje zhltnie večnosť. Na dne srdca je pôda, z ktorej vyrastajú naše osudy*“ (s. 118).

Kludia Klamárová

Valné zhromaždenie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa

Minuloročné Valné zhromaždenie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, ktoré sa konalo 26. marca 2022, sa rovnako ako po iné roky začalo stretnutím členov Spolku na farskom úrade, ktorí sa následne presunuli na sv. omšu do Kostola sv. Mikuláša v Liptovskom Mikuláši. Sv. omšu celebroidal spišský diecézny administrátor Mons. Ján Kuboš, spoločne s ďalšími koncelebrujúcimi kňazmi. V jej úvode poukázal na významnú osobnosť Pavla Straussa, ako lekára, filozofa, spisovateľa, ktorý mal čo povedať ľuďom svojej doby a má čo povedať aj nám. V homílii citoval niekoľko nadčasových slov z esejí Pavla Straussa o sile zla vo svete. Vyzval veriacich, aby neverili otcovi ľži, ktorým je diabol, ale Bohu, nášmu Stvoriteľovi. Prostredníctvom slov Pavla Straussa poukázal na nádej, ktorú máme, aby sme dokázali poraziť zlo: „*Zlo sa priostrojuje na to, aby nakoniec nebolo iného východiska, ako dobro.*“

Spoločne s členmi Spolku sa zúčastnili aj slávnostného obeda a následne zasadnutia v Múzeu Janka Kráľa. Zasadnutie otvoril a viedol Martin Jančuška spoločne s Jozefom Šišilom, ktorý privítal otca biskupa Jána Kuboša a aj viacerých spolupracovníkov Spolku, ktorí sa zúčastnili zasadnutia

po prvýkrát. Spomínalo sa aj na bývalých členov Spolku, ktorí odišli do večnosti – Július Rybák starší a Július Rybák mladší či Jozef Leštinský, ktorí sa v minulosti zúčastňovali zasadnutí a boli dôležitými osobnosťami, ktoré stáli pri vzniku i priebehu vydávania Listov Pavla Straussa.

Dôležitým bodom zasadnutia bolo predstavenie nových čísiel *Listov Pavla Straussa*, ale najmä publikácií, ktoré Spolok vydal v priebehu dvoch rokov – publikáciu s názvom *1992 s Pavlom Straussom* (Júlio Rybák) predstavil kňaz a spisovateľ Pavol Ondřík, ktorý ju dokončil, keďže Júlio Rybák st. začiatkom tohto roka zomrel. Poukázal na prorocké slová Júlia Rybáka, ktoré sú dôležité i pre dnešné časy. Jozef Šišila predstavil ďalšie knihy, ktoré vyšli vo vydavateľstve G-atiér: Dielo Pavla Straussa – *Sám za sebou/Za mostom času 1970/1983*, úvodné štúdie do desaťzväzkového diela Pavla Straussa vyšli súborne v knihe *Július Pašteka s Pavlom Straussom 2009/2012*, štvorročná korešpondencia medzi Máriou Medveckou, Júliusom Rybákom a Pavlom Straussom bola publikovaná v knihe s názvom *Mária Medvecká – Július Rybák – Pavol Strauss – Na sklonku dní*, taktiež bola predstavená kniha *Pavol Strauss – prorok novej evanjeli-*

zácie (zost. Tibor Žilka a Ján Gallik) a v danej edícii vyšiel i životopis Pavla Straussa, ktorý napísal Martin Kolečák. A napokon publikáciu *Deväť dní s Pavlom Straussom alias deviatnik láskavého človeka* podrobne predstavil jej autor Tomáš Pružinec, pričom zasadnutia Spolku sa zúčastnil aj autor ilustrácií, ktoré sú v danej knihe publikované, vysokoškolský pedagóg a akademický maliar Ján Kudlíčka.

Kňaz Jozef Voskár v diskusii odovzdal pozdrav od Vierky Rybákovej a Mons. Jozefa Tótha, významného spisovateľa a mysliteľa, osobného priateľa Pavla Straussa, ktorý napokon 10. apríla 2022 na Kvetnú nedeľu zomrel v prešovskej nemocnici vo veku požeňaných 97 rokov. V emotívnom príhovore vyjadril obrovskú radosť, že sa mohol stretnutia Spolku zúčastniť. Poďakoval otcovi biskupovi J. Kubošovi, že prišiel medzi členov Spolku a vyzdvihol prítomnosť mladej generácie, ktorá pokračuje v práci, ktorú začali predchádzajúce generácie. Napokon zdôraznil potrebu beatifikačného procesu Pavla Straussa, pretože podľa neho bol Pavol Strauss svedkom ťažkej doby a sviatcom, ktorého život a tvorba si zaslúži našu pozornosť. Na tieto slová nadviazal František Mikloško, ktorý v tejto súvislosti spomenul aj rodinu Munkovcov, ktorá stála za konverziou Pavla Straussa na katolícku vieru.

Ján Gallik

Z Valného zhromaždenia Spolku PS 26. marca 2022

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 38, február 2023; Editor: Jozef Šišila; Redakčná rada: vedúci redaktor Ján Gallik, Tomáš Pružinec, Enzo Passerini, Jozef Strauss; Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: telink@telink.sk; Číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751; Tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com; Počet výtlačkov: 500; ISSN 2453-9333.

Telink